

Legislative Criminal Policy in the Light of Cultural Criminology: With a Critical Approach to Examples of Challenges in Iran

Mehrdad Rayejian Asli^{*1}, Esmail Rahiminejad², Reza Razmavar Bonab³

1. Assistant Professor of the Institute for Research & Development in Humanities (SAMT), Tehran, Iran.

*. **Corresponding Author:** Email: : m.rayejian@samt.ac.ir

2. Associate Professor, Department of Criminal Law & Criminology, Faculty of Law and Social Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran.

Email: rahiminejad@tabrizu.ac.ir

3. Ph.D. Student in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Tabriz Branch, Islamic Azad University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Email: rrazmavar@gmail.com

S.D.I.L.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

DOI:

10.22034/JCLC.2023.346236.1706

Received:

15 February 2023

Accepted:

1 May 2023

Published:

6 September 2023

ABSTRACT

Cultural criminology has challenged mainstream criminology with a critical approach emphasizing on the qualitative method of study and incorporating the concept of culture into the field of criminological studies. Thus, has influenced on criminal policies of countries throughout the world. Meanwhile, Iranian criminal policy has faced challenges in confront with cultural criminology due to the characteristics of authoritative model of criminal policy as well as security, social and cultural grounds. Such a model, seeks to make all members of society fully homogeneous and integrated in terms of concepts or phenomena such as crime and deviance. The present article, based on a descriptive-analytical method and a theoretical framework relying upon cultural

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

criminology seeks to find out and analyze the relevant challenges of legislative criminal policy from a critical perspective. Accordingly, securitization necessity of reference to cultural norms in criminal policy-making, carnivalization of criminal phenomenon, the gap between dominant culture and informal culture, emergence of new subcultures and new lifestyles in spheres of individual and social life's are considered as the significant examples of these relevant challenges. With regard to the necessity of categorizing of these challenges into internal and external forms, the diversity and variety of the related examples which are discussed in this paper has been inevitable. For this reason, the authors by adopting a critical approach to certain examples of these challenges, and considering cultural diversity if Iranian society, and the fact that most of crimes have rooted in culture of the society suggest that to tackle the challenges needs to recognizing cultural diversity and pluralism in the process of criminal policy-making. Moreover, any reform within the criminal justice system needs to increasing and synergistic interaction between formal and informal parts of the society.

Keywords: Cultural Criminology, Criminal Policy, Challenges of Criminal Policy, Criminal Justice System, Cultural Criminalization.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "Challenges of Iran's criminal policy from the perspective of cultural criminology", Islamic Azad University, Tabriz Branch, Faculty of Law.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author Contributions:

Mehrdad Rayejian Asli: Supervision, Project administration, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Formal analysis, Investigation, Resources, Conceptualization, Methodology.

Esmail Rahiminejad: Supervision, Project administration, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Formal analysis, Investigation, Resources, Conceptualization, Methodology.

Reza Razmavar Bonab: Supervision, Project administration, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Formal analysis, Investigation, Resources, Conceptualization, Methodology.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Rayejian Asli, Mehrdad, Esmail Rahiminejad & Reza Razmavar Bonab. "Legislative Criminal Policy in the Light of Cultural Criminology: With a Critical Approach to Examples of Challenges in Iran" *Journal of Criminal Law and Criminology* 11, no. 21 (September 6, 2023): 259-302.

E x t e n d e d A b s t r a c t

Cultural criminology has challenged mainstream criminology with a critical approach emphasizing on the qualitative method of study and incorporating the concept of culture into the field of criminological studies, and thus has influenced on criminal policies of countries throughout the world. Meanwhile, Iranian criminal policy has faced challenges in confront with cultural criminology due to the characteristics of authoritative model of criminal policy as well as security, social and cultural grounds. Such a model seeks to make all members of society fully homogeneous and integrated in terms of concepts or phenomena such as crime and deviance. The present article, based on a descriptive-analytical method and a theoretical framework relying upon cultural criminology seeks to find out and analyze the relevant challenges of legislative criminal policy from a critical perspective. Accordingly, securitization necessity of reference to cultural norms in criminal policy-making, carnivalization of criminal phenomenon, the gap between dominant culture and informal culture, emergence of new subcultures and new lifestyles in spheres of individual and social lives are considered as the significant examples of these relevant challenges. With regard to the necessity of categorizing of these challenges into internal and external forms, the diversity and variety of the related examples which are discussed in this paper has been inevitable. For this reason, the authors by adopting a critical approach to certain examples of these challenges, and considering cultural diversity of Iranian society, and the fact that most of crimes and deviances have rooted in culture of the society (and for this reason a specific type of crime has not been intended in this paper) suggest that to tackle the challenges needs to recognizing cultural diversity and pluralism in the process of criminal policy-making. Moreover, any reform within the criminal justice system needs to increasing and synergistic interaction between formal and informal parts of the society. From the perspective of cultural criminology, crime is a production of economic, political and cultural inequalities. Therefore, offenders are regarded as the production of policies that cause these inequalities in so far as they did not impose the individuals and cultural management of society could perform its function in a better manner, perhaps they did not engage with the criminal justice system. According to this paper's findings, the dominant cultural policy of our country with regard to the cultural and social contexts of Iranian society (that is similar to a rainbow of various

cultures and subcultures) deems such diverse cultures and subcultures as a threat against its security, and thus seeks to a cultural integration that of course results in difficult problems. The authors conclude that the current securitization policy renders a security-based attitude becomes dominant in all criminal policies, and therefore, the consequences of such policy-makings have deterred the civil and political rights as well as economic, social and cultural rights of the citizens by means of measures and mechanisms including over-criminalization and zero-tolerance policy that are regarded as penal instrumentalism and a typical model of the criminal law of the enemy. The outcome of such criminal policy would be the marginalization of all sub-cultures as potential dangers for the society and its sovereignty. Newfound phenomena in society particularly cultural ones have been responded by penal instruments instead of cultural measures and solutions. It has resulted in several ineffective and obsolete legislations. A flawed structure of criminal justice system is a serious problem at the domestic legislative criminal policy so that it has resulted in a conflict between legislation authorities which may have their particular attitude in criminal policy-making. It seems that several levels of domestic criminal policy has faced a crisis because each of these levels has its own perception in respect of individual, social and cultural rights that has led to a discrimination between citizens. Now, domestic criminal policy has faced serious challenges due to carnivalization of criminal phenomenon. A part of domestic protests in recent years has been the outcome of the current securitization policy that were not tolerated at all in despite of peaceful protests recognized by the Constitution. Finally, non-recognition of informal cultures and subcultures in the process of criminal policy-making has given rise to a gap between formal and informal cultures that can entail a serious threat to national integrity.

سیاست‌گذاری جنایی تقنینی در آینه جرم‌شناسی فرهنگی: با رویکردی انتقادی به نمونه‌هایی از چالش‌های آن در ایران

مهرداد رایجیان اصلی^{۱*}، اسمعیل رحیمی نژاد^۲، رضا رزم‌آور بناب^۳

۱. استادیار پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت)، تهران، ایران.

* نویسنده مسؤل: Email: m.rayejian@samt.ac.ir

۲. دانشیار، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

Email: rahiminejad@tabrizu.ac.ir

۳. دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

Email: rrazmavar@gmail.com

چکیده:

جرم‌شناسی فرهنگی، با رویکردی انتقادی و با تکیه بر روش‌های مطالعاتی کیفی، جریان جرم‌شناسی سنتی را به چالش کشیده و سیاست جنایی کشورها را تحت تأثیر خود قرار داده است. سیاست جنایی ایران، با توجه به ویژگی‌های مدل اقتدارگرا، به دلایل امنیتی، اجتماعی، فرهنگی و... در مواجهه با آموزه‌های جرم‌شناسی فرهنگی، با چالش‌هایی روبرو است. این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی و با تکیه بر آموزه‌های جرم‌شناسی فرهنگی (به عنوان چهارچوب نظری)، می‌کوشد تا چالش‌های سیاست‌گذاری جنایی در حوزه تقنینی را از نظرگاه انتقادی، شناسایی و تحلیل نماید. براساس داده‌های این مقاله، امنیت‌گرایی، ضرورت استناد به هنجارهای فرهنگی در سیاست جنایی، کارناوالی شدن پدیده مجرمانه، فاصله گرفتن فرهنگ حاکم از فرهنگ غیررسمی، ظهور خرده‌فرهنگ‌های جدید و سبک‌های جدید زندگی فردی و اجتماعی، از مهم‌ترین نمونه‌های این چالش‌ها محسوب می‌شوند. با توجه به ضرورت دسته‌بندی این چالش‌ها به دو گروه

پژوهشکده حقوق

انجمن حقوق جزا و جرم‌شناسی

انجمن ایران حقوق جزا

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.22034/ILCJ.2023.346236.1706

تاریخ دریافت:

۲۶ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۱ اردیبهشت ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:

۱۵ شهریور ۱۴۰۲

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسندگان (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution-Non-Commercial License 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

درونی و بیرونی، از موضوع‌های متعدد و متنوعی به عنوان مصداق‌های این چالش‌ها در مقاله استفاده شده است. از این رو، با برگرفتن رویکردی انتقادی به نمونه‌هایی از این چالش‌ها (در چهارچوب گونه‌گونی فرهنگی جامعه ایران) و با در نظر گرفتن این واقعیت که براساس رویکرد برساخت‌گرایی حاکم بر جرم‌شناسی فرهنگی، بیشتر جرایم ریشه در فرهنگ دارند؛ برای فائق آمدن بر چالش‌های موجود، پیشنهاد می‌شود؛ به رسمیت شناختن تکثر فرهنگی و خرده‌فرهنگی در سپهر سیاست جنایی، مدنظر سیاست‌گذاران قرار گیرد و علاوه بر اصلاح ساختار نظام عدالت جنایی بر مبنای آن، فضای فرهنگی و اجتماعی رسمی جامعه، در جهت هم‌افزایی، تعامل بیشتری را با خرده‌فرهنگ‌های غیررسمی موجود تجربه کند.

کلیدواژه‌ها:

جرم‌شناسی فرهنگی، سیاست جنایی، چالش‌های سیاست جنایی، نظام عدالت جنایی، جرم‌انگاری فرهنگی.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان «چالش‌های سیاست جنایی ایران از منظر آموزه‌های جرم‌شناسی فرهنگی»، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، دانشکده حقوق.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

مهرداد رایجیان اصلی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.

اسمعیل رحیمی‌نژاد: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.

رضا رزم‌آوربناب: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استاددهی:

رایجیان اصلی، مهرداد، اسمعیل رحیمی‌نژاد و رضا رزم‌آور بناب. «سیاست‌گذاری جنایی تقنینی در آینه جرم‌شناسی فرهنگی: با رویکردی انتقادی به نمونه‌هایی از چالش‌های آن در ایران». مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی ۱۱، ش. ۲۱ (۱۵ شهریور، ۱۴۰۲): ۲۵۹-۳۰۲.

مقدمه

ایران در جایگاه کشوری در حال توسعه و جامعه‌ای در حال گذار (از سنتی و نیمه سنتی به مدرن)، با تضاد در ساختارها و زیرساخت‌های کلان سیاسی، اقتصادی و تعارض جدی در ساختارهای فرهنگی خود مواجه می‌باشد. در واقع، دیرکرد (عدم توسعه همزمان) ساختارهای فرهنگی در برابر روند شتابان توسعه‌یافتگی، آسیب‌ها و تهدیدات گوناگونی را باعث شده و زمینه رفتارهای ضداجتماعی و وقوع پدیده‌های مجرمانه را در نظام اجتماعی فراهم آورده است. بدین ترتیب، مطالعه جرم‌شناختی پدیده‌ها و رفتارهای مجرمانه در جامعه ایرانی، نمی‌تواند مستقل از فهم واقعی و درست از تنوع و تعارض فرهنگی در جامعه ایرانی (که فرهنگ، روح حاکم بر تمامی نهادها و ساختارهای اجتماعی آن را تشکیل می‌دهد و همچنین مستقل از ادراک فضای فرهنگی جهانی و کیفیت و کمیت تعامل و مواجهه فرهنگ ملی و فرهنگ جهانی) صورت پذیرد.^۱ در این فضا، فرهنگ رسمی جامعه، نیازمند تعاملی جدی و پویا با خرده‌فرهنگ‌های موجود می‌باشد تا بتواند موجودیت خود را حفظ و از چالش‌هایی که ممکن است سیاست جنایی در نتیجه جرم‌انگاری برخی موضوعات فرهنگی با آن مواجه شود، پیشگیری کند. در غیر این صورت، منتهی به آشوب فرهنگی می‌گردد. آشوب فرهنگی به حرکتی ناخواسته و بدون برنامه‌ریزی و اتقان فرهنگی، بدون حضور نیروی فرهنگی مسؤوّل اطلاق می‌شود. آشوب، ضمن اینکه به دلیل شرایط و مقتضیات خاصی بروز می‌کند، رهبری و نیروی مشخصی نیز ندارد، در یک شرایط خاص ظهور می‌کند و در زمان کمی هم تمام می‌شود^۲ ولی با وجود این، سیاست جنایی تقنینی را با چالش جدی مواجه می‌کند. همانند اعتراضات اخیر که به دنبال فوت خانم مهسا امینی در سطح گسترده‌ای روی دارد و کل ارکان سیاست جنایی را درگیر خود کرد.

یکی از نیازهای اصلی هر جامعه، طراحی و تدوین نظام کنترل اجتماعی است. براساس رویکرد فرهنگی، این طراحی می‌بایست با توجه به واقعیت‌ها و حساسیت‌های فرهنگی جامعه و با آگاهی از مبانی معرفت‌شناختی ارزشی صورت پذیرد. در نتیجه، تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های کنترل اجتماعی، مستلزم توجه به تبیین فرهنگی از زمینه‌های پذیرش رفتارهای مجرمانه است؛ بنابراین، آن دسته از برنامه‌های اجتماعی که بتوانند شرایط اجتماعی و فرهنگی را که به رفتارهای مجرمانه منتهی می‌شود

۱. شهید شاطری‌پور اصفهانی و وحید یامین‌پور، فرهنگ، سبک‌زندگی و جرم. چاپ اول (تهران: پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی، ۱۳۹۶)، ۳۹.

۲. تقی آزاد ارمکی، جامعه‌شناسی فرهنگ، چاپ چهارم (تهران: نشر علمی، ۱۴۰۱)، ۲۳۸.

عوض کنند، بهترین راه‌حل هستند. در این راستا، ضرورت توجه به ابعاد فرهنگی کلیه برنامه‌های توسعه و سیاست‌گذاری‌های کلان جامعه (از جمله سیاست‌گذاری جنایی تقنینی)، امری اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. با توجه به تغییرات شگرف زندگی امروزی و به تبع آن تغییرات فرهنگی به وجود آمده و دگرگونی مفهوم پدیده‌ی مجرمانه، ضرورت دارد، دیدگاه سنتی نسبت به جرائم و همچنین سامانه کنترل اجتماعی، مورد بازنگری اساسی قرار گیرد و از افق‌های جدیدی به مقوله بزهکاری نگریسته شود. با در نظر گرفتن این نکته که بسیاری از جرائم ریشه در فرهنگ دارند، شاید اغراق نباشد که فرهنگ را به عنوان یکی از ارکان تشکیل‌دهنده جرائم مورد توجه قرار دهیم و با دید فرهنگی به بزهکار و بزهکاری بنگریم. چراکه فرهنگ، تکالیف و وظایف الزام‌آور اخلاقی را مشخص می‌کند و به نوبه خود، متأثر از ساختار این الزامات اخلاقی است. فرهنگ که در نتیجه کنش متقابل اجتماعی آفریده می‌شود، نتیجه خواسته یا ناخواسته‌ی رفتار اجتماعی است که صورت‌های قابل مشاهده به خود می‌گیرد و آنگاه بر محیط اجتماعی کلان تأثیر می‌گذارد.^۳

جرم‌شناسی فرهنگی، به عنوان دیدگاهی نو و چپ‌گرایانه و با الهام از نظریه‌های برجسب‌زنی، خرده‌فرهنگی،^۴ مکتب شیکاگو و با دیدگاه پست‌مدرنیستی^۵ و همچنین نگرش‌های مارکسیستی، مفهوم فرهنگ را وارد حوزه مطالعاتی جرم‌شناسی کرده است. این جرم‌شناسی به عنوان نقطه تالاقی جرم‌شناسی و مطالعات فرهنگی، با فاصله گرفتن از علت‌کاوی‌های عموماً بیرونی و تأکید مفرط بر زمینه‌های فردی و ساختاری؛ جرم و مجرم را پدیده‌هایی فرهنگی و اجتماعی تلقی می‌کند که برای فهم آنها، الزاماً می‌بایست در کنار متن اجتماعی و روابط قدرت در جامعه، به زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی آن نیز تأملی جدی داشت.^۶ بر اساس تعریف جف فرل^۷ که آن را در سال ۲۰۰۳ ارائه داده است، جرم‌شناسی فرهنگی مجموعه روش‌هایی است که در آن، پویایی رسانه‌ها و فرهنگ رایج، زندگی و فعالیت بزهکاران، عملکرد نظام عدالت جنایی، در زندگی روزمره، در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند.^۸ جرم‌شناسی فرهنگی، در مطالعه

۳. روبرت و سنو، جامعه‌شناسی فرهنگ، ترجمه مصطفی مهرآیین، چاپ سوم (تهران: انتشارات گرگدن، ۱۴۰۱)، ۶۲.

۴. نک: اسمعیل رحیمی‌نژاد و سالار صادقی، «حقوق کیفری در سنجه جرم‌شناسی پست مدرن»، پژوهشنامه حقوق کیفری، ۱۵ (۱۳۹۶)، ۵۹-۸۳.

۵. نظریه خرده فرهنگی والتر میلر، نظریه خرده فرهنگی آلبرت کوهن، نظریه تضاد فرهنگی تورستن سلین، مکتب بیرمنگام.

۶. سارا آقایی، تحلیل جرم در جرم‌شناسی فرهنگی، چاپ اول (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۷)، ۶۰.

7. Jeff Ferrell

۸. والتراس دکسردی، جرم‌شناسی انتقادی معاصر، ترجمه مهرداد رایجیان اصلی و حمیدرضا دانش‌ناری، چاپ سوم (تهران،

جرم، با فاصله گرفتن و فرارفتن از نگاه سنتی، متن اجتماعی ظهور فعالیت مجرمانه و فرآیندهای مربوط به آن را مورد مطالعه قرار می‌دهد.^۹ در جرم‌شناسی فرهنگی، سؤال این است که چه عواملی در محیط فرهنگی جامعه وجود دارد که در جرم و پیشگیری از جرم تأثیرگذار هستند.^{۱۰}

جرم‌شناسی فرهنگی، با رویکردی انتقادی،^{۱۱} روش‌های ساخت‌بندی فرهنگ به عنوان جرم را مطالعه می‌کند و جرم را به عنوان یک پدیده خرده‌فرهنگی تعریف می‌کند. جرم و نهادهای کنترل جرم را محصولات فرهنگی در نظر می‌گیرد.^{۱۲} بنابراین، با توجه به گستردگی مفهوم فرهنگ، تعاریفی که این نهادها از جرم و غیرجرم ارائه می‌دهند، ممکن است مورد پذیرش گروه‌های خرده‌فرهنگی قرار نگیرد که این عدم پذیرش تعاریف رسمی، باعث مقاومت در برابر آن می‌شود؛ بنابراین، جرم‌شناسی فرهنگی به دنبال تحلیل جرم به عنوان سازه‌ای اجتماعی و فرهنگی است. با وجود اینکه مدت زمان زیادی از پیدایش جرم‌شناسی فرهنگی نمی‌گذرد، ولی در این مدت اندک، افق‌های جدیدی را در حوزه مطالعات جرم‌شناختی ایجاد کرده^{۱۳} و سیاست‌های جنایی کشورهای مختلف را دگرگون کرده است. به طوری که امروزه در برخی از کشورهایی که اقلیت‌های قومی و خرده‌فرهنگ‌های متعددی را در خود جای داده‌اند، دفاع فرهنگی^{۱۴} در دادگاه تا حدودی به عنوان یکی از دلایل توجیه‌کننده عمل مجرمانه مورد پذیرش قرار می‌گیرد.

جرم‌شناسان فرهنگی با تکیه بر پارادایم جرم‌شناسی انتقادی^{۱۵} بر مفاهیمی همچون جرم به عنوان

نشردادگستر، ۱۳۹۸)، ۹۵.

۹. محمدسعید ذکایی، «جرم‌شناسی فرهنگی و مساله جوانان»، مجله جامعه‌شناسی ایران، شماره ۱ و ۲، (۱۳۹۱)، ۵.

۱۰. شاطری‌پور اصفهانی و وحید یامین‌پور، پیشین، ۱۳.

۱۱. از دیدگاه جرم‌شناسان منتقد، جرم‌شناسی سنتی، مشکل را در محیط خانواده، مدرسه و... جستجو می‌کند؛ اما جرم‌شناسی انتقادی تمرکز خود را به نظام سیاسی و ارکان آن (از جمله نظام عدالت کیفری) قرار می‌دهد. آنها جرم و مجرم را محصول قانون‌گذار، پلیس، دادسرا و... می‌دانند؛ علی حسین نجفی ابرندآبادی، تقریرات درس جرم‌شناسی (از جرم‌شناسی انتقادی تا جرم‌شناسی امنیتی)، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، ۱۳۹۱، ۲.

۱۲. اوی بریسمن و نیگل ساوس، جرم‌شناسی فرهنگی سبز، ترجمه اسمعیل رحیمی‌نژاد و مهدی بابایی، چاپ اول (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۹۶)، ۲۱.

۱۳. جرم‌شناسی فرهنگی از پویایی لازم جهت پیوند با نظریه‌های دیگر انتقادی و ایجاد حوزه‌های جدیدتر مطالعاتی برخوردار می‌باشد. برای نمونه نک: همانجا.

14. Cultural defense

۱۵. نک: علی حسین نجفی ابرندآبادی، درآمدی بر جرم‌شناسی انتقادی و گونه‌های آن، شیرازی، عباس (به کوشش) دانشنامه

فرهنگ (که در طی آن جرم به عنوان خرده‌فرهنگ‌های مجرمانه و انحرافی بررسی می‌شود) و فرهنگ به عنوان جرم (که در آن موضوعاتی نظیر نامشروع‌سازی فرهنگ عامه و... مطرح می‌شود) و همچنین برساخته بودن پدیده مجرمانه (که با رویکرد پست‌مدرنیستی بر برساخته بودن جرم اشاره می‌کنند و برای مطالعه جرم و مجرم و فهم مجرمیت سعی می‌کنند آن را به عنوان امری که محصول قدرت است بررسی کنند)، تأکید بیشتری دارند. بر مبنای آموزه‌های جرم‌شناسی فرهنگی، آنچه رفتار مجرمانه نامیده می‌شود، خرده‌فرهنگ‌های رفتاری هستند که به شکل جمعی، حول شبکه‌ای از نمادها، آداب و رسوم و معانی مشترک گرد آمده‌اند؛^{۱۶} بنابراین، تمایزی بنیادین میان فرهنگ رسمی و فرهنگ عامه دیده می‌شود.^{۱۷} از این منظر، اعمالی همانند قه‌زنی (که به عنوان یک خرده‌فرهنگ مذهبی ریشه‌دار برای عده‌ای محسوب می‌شود)، به عنوان پدیده مجرمانه برچسب خورده و ممنوع می‌شود. ولی نباید از این نکته نیز غافل ماند که چون این رفتارها ریشه در باورهای عمیق خرده‌فرهنگی دارد، اعمال ممنوعیت و محدودیت حتماً با مقاومت فرهنگی مواجه خواهد بود.^{۱۸} چرا که این افراد خوانش‌های خاص خود را از جرم و حتی مذهب دارند که با خوانش‌های رسمی فاصله زیادی دارد و از این رهگذر، حتی به توصیه نهادهایی مانند نهاد روحانیت و مرجعیت هم بی‌تفاوت هستند.

امروزه به نظر می‌رسد که یکی از مهم‌ترین اهدافی که حقوق کیفری به ویژه در جوامعی مانند ایران دنبال می‌کند، ایجاد همبستگی و هم‌نواسازی از طریق جرم‌انگاری برخی رفتارها، به ویژه در حوزه آزادی‌های فردی و اجتماعی و حوزه فرهنگ است.^{۱۹} و آنچه در این میان توجه قانون‌گذاران ما را بیشتر به خود جلب کرده، استراتژی پیشروی از طریق توسل گسترده به سازکار جرم‌انگاری است.^{۲۰} که به تعدد

۱۶. آقایی، پیشین، ۱۷۴. در آغاز هزاره سوم»، درآمد ویرایش دوم و سوم، در دانشنامه جرم‌شناسی (تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۳)، ۳۱-۱۹.

۱۷. وسنو، پیشین، ۶۴.

۱۸. از جمله قوانینی که با مقاومت سرسختانه فرهنگی مواجه و در نهایت منجر به ملغی شدن آن گردید، قانون کشف حجاب بود. این قانون در سال ۱۳۱۴ تصویب شد و به علت مقاومت قشر بانوان و نهادهای مذهبی، در سال ۱۳۲۳ رسماً ملغی گردید.

۱۹. امیرحمزه زینالی، مبانی مداخله حقوق کیفری ایران در حوزه فرهنگ و چالش‌های فراروی آن، مجموعه مقالات علوم جنایی، چاپ دوم (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۲)، ۳۰۵.

۲۰. نک: مهرداد رایجیان اصلی، «تبیین استراتژی عقب‌نشینی یا تحدید دامنه مداخله حقوق جزا و جایگاه آن در ایران»،

عناوین مجرمانه در قوانین کیفری انجامیده و در واقع، همین امر، دلیل رویکرد انتخابی نویسندگان در بررسی کلی‌نگرانه جرم از منظر سیاست جنایی تقنینی ایران در این مقاله بوده است. در واقع به نوعی از ابزار کیفری در جهت سیاست‌های فرهنگی رسمی جامعه سوءاستفاده شده است. نگاهی به تعدد عناوین قوانین در حوزه فرهنگ و محصولات فرهنگی،^{۲۱} این موضوع را تأیید می‌کند که خود حاکی از واکنش شتاب‌زده و امنیت‌گرای سیاست جنایی تقنینی در مواجهه با پدیده‌های فرهنگی است. این قوانین پس از مدتی متروک یا با مقاومت فرهنگی مواجه شده و عملاً اثربخشی و بازدارندگی خود را از دست می‌دهند.

جرم‌انگاری در حوزه فرهنگ به دلیل ارتباط با سبک زندگی مردم، حریم و آزادی‌های خصوصی، فرآیندی حساس و پیچیده می‌باشد که اولاً باید متخذ از عرف مربوطه باشد و ثانیاً باید با ارزش‌ها، هنجارها، آداب و سنن خرده‌فرهنگ‌های جامعه تعارضی نداشته باشد؛ بنابراین، به منظور کارآمدی و پویایی سیاست جنایی تقنینی و با لحاظ تنوع فرهنگی جامعه ایرانی، آسیب‌شناسی موضوع می‌تواند راهگشا باشد. چرا که باور بر این است؛ تنوع فرهنگی نه تنها تهدید محسوب نمی‌شود، بلکه همچنان که در اعلامیه جهانی تنوع فرهنگی یونسکو^{۲۲} نیز تصریح شده است، میراث مشترک بشریت و از زیربناهای

مجله حقوقی دادگستری ۶۶، ۴۱ (۱۳۸۱)، ۱۱۸-۹۳.

۲۱. از جمله می‌توان به این موارد اشاره کرد: لایحه قانونی مطبوعات، ۱۳۳۴ - آیین‌نامه خبرنگاران و خبرنگاران عکاس در ایران، ۱۳۴۳ - قانون کتاب‌های درسی و اساسنامه سازمان کتاب‌های درسی ایران، ۱۳۴۶ - قانون تشدید مجازات کبوتر پرانی، ۱۳۵۱ - قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی، ۱۳۵۲ - آیین‌نامه نظارت بر نمایش فیلم و اسلاید و ویدئو و صدور پروانه نمایش ۱۳۶۱ و اصلاحیه آن ۱۳۶۴ - آیین‌نامه اماکن عمومی، ۱۳۶۳ - قانون نحوه رسیدگی به تخلفات و مجازات فروشندگان لباس‌هایی که استفاده از آنها در ملاءعام خلاف شرع است و یا عفت عمومی را جریحه‌دار می‌کند. ۱۳۶۵ - قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات، ۱۳۶۸ - مواد ۶۳۸ و ۷۱۲ قانون تعزیرات، ۱۳۷۵ - قانون ممنوعیت به‌کارگیری عناوین، اسامی و اصطلاحات بیگانه، ۱۳۷۵ - قانون ممنوعیت استفاده و به‌کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره، ۱۳۷۵ - قانون اصلاح قانون مطبوعات، ۱۳۷۹ - ضوابط نظارت بر نمایش و صدور پروانه، ۱۳۷۹ - قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌نمایند، ۱۳۸۶ - فهرست موضوعی مصادیق محتوای مجرمانه قانون جرم‌رایانه‌ای، ۱۳۸۸ - نظام‌نامه فرهنگی ورزش کشور، ۱۳۹۵ - مصوبه اقدامات اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب، ۱۳۹۸ - مصوبه فرآیند و مرجع تدوین سند ملی موسیقی، ۱۳۹۹ - مصوبه فرآیند و مرجع تدوین سند فرهنگی امنیت عمومی و اجتماعی کشور، ۱۳۹۹، طرح جوانی جمعیت، طرح موسوم به سیانت و طرح صیانت از حیوانات ۱۴۰۰ و ...

22. UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity

توسعه محسوب می‌شود که دفاع از آن یک واجب اخلاقی است. علاوه بر آن، با توجه به بافت فرهنگی جامعه ایران، به نظر می‌رسد بستر بسیار مناسبی جهت مطالعات جرم‌شناسی فرهنگی مهیا می‌باشد. چرا که از نظر جرم‌شناسی فرهنگی، هرگونه اقدامی که باعث به حاشیه رانده شدن فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌های مختلف شود، مردود است.

در این مقاله، بر مبنای آموزه‌ها و مفاهیم جرم‌شناسی فرهنگی (به عنوان چهارچوب نظری) چالش‌های سیاست جنایی تقنینی ایران معرفی، تحلیل و در پایان (در مبحث نتیجه‌گیری) نیز راهکارهای پیشنهادی ارائه خواهد شد. امروزه به علت ظهور اشکال جدید بزهکاری و عدم کارایی مجازات‌های کلاسیک در قبال آنها، سیاست جنایی در مجموع، در حالت بحران به سر می‌برد؛ زیرا در قلمرو بزهکاری و واکنش اجتماعی علیه جرم، تغییراتی ایجاد شده که به نظر عده‌ای از جرم‌شناسان، بی‌سابقه و تاریخی است.^{۳۳}

بر این اساس، پرسش اصلی مقاله این است که با توجه به تکثر فرهنگی جامعه، چالش‌های سیاست جنایی تقنینی ایران از منظر آموزه‌های جرم‌شناسی فرهنگی کدامند و چه راهکارهایی برای مقابله با این چالش‌ها وجود دارد؟ فرض متناظر با پرسش اصلی نیز بر این مبنا قرار گرفته که با توجه به ساختارهای فرهنگی جامعه ایرانی و گستردگی خرده فرهنگ‌های موجود در آن، سیاست جنایی تقنینی ایران، در مواجهه با آموزه‌های جرم‌شناسی فرهنگی، با چالش‌هایی روبرو می‌باشد که سیاست امنیت‌گرایی حاکم بر بخش قانونگذاری، ایرادات خود ساختار نظام قانونگذاری، عدم استناد به هنجارهای فرهنگی در سیاست‌گذاری‌های جنایی (در اغلب موارد)، کارناوالی شدن پدیده مجرمانه (که لزوماً اختصاص به گونه خاصی از جرائم ندارد)، فاصله گرفتن فرهنگ رسمی از فرهنگ عامه و ظهور خرده فرهنگ‌ها و سبک‌های جدید زندگی اجتماعی از آن جمله می‌باشند. روش تحقیق نیز تحلیلی، بنیادی با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای و گزارش‌ها و آمارها می‌باشد.

چالش‌های سیاست‌گذاری جنایی تقنینی، در دو بخش درونی و بیرونی قابل بررسی هستند که خود، مستلزم بررسی طیف متنوع و متعددی از نمونه‌های چالش‌های یاد شده است. بدیهی است؛ مطالعه

۳۳. در ژانویه سال ۲۰۱۹، یکی از فضانوردان سازمان ناسا متهم شد که در زمان اقامت در ایستگاه فضایی، به حساب بانکی همسر سابق خود دسترسی پیدا کرده است.

"The New York Times", accessed 29, 2019, www.nytimes.com;

علی حسین نجفی ابرنآبادی و حمید هاشمی‌بیگی. دانشنامه جرم‌شناسی. چاپ پنجم. (تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۷)، ۹۹.

موردی هر یک از این نمونه‌ها، می‌تواند موضوع پژوهش‌های مستقلی در آینده باشد.

۱- چالش‌های درونی سیاست جنایی تقنینی ایران از منظر جرم‌شناسی فرهنگی

براساس محورهای سه‌گانه آزادی، برابری و قدرت، سه مدل کلی سیاست جنایی لیبرال - دموکراتیک، اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر از هم تفکیک می‌شوند. سیاست جنایی ایران، به تعبیری با مدل اقتدارگرایی فراگیر بیشتر همسو می‌باشد.^{۲۴} به این معنی که با توجه به نظام سیاسی حاکم بر ایران (که یک نظام ایدئولوژیک بر پایه احکام ثابت شرع مقدس اسلام در برخی حوزه‌ها می‌باشد)، اعمال اقتدار حاکمیت در بیشتر زمینه‌های زندگی فردی و اجتماعی افراد نمود پیدا می‌کند و بر این اساس از ویژگی‌های نظام لیبرال نیز به دور می‌باشد. البته این موضوع را نمی‌شود با قاطعیت بیان نمود. ولی بی‌تردید تفسیر اقتدارگرایانه از آموزه‌های کیفری و سیاسی اسلام امکان‌پذیر است و در عمل نیز چنین تفسیری صورت گرفته است.^{۲۵} به لحاظ خوانش‌های مختلفی که فرق‌گوناگون اسلامی از احکام نورانی شریعت اسلام دارند، این تفاسیر شکل گرفته است که با ظهور و گسترش گروه‌های تکفیری (مانند داعش و ...) و نمایش عربان خشونت در اجرای احکام شریعت، روز به روز پررنگ‌تر نیز شده و طرفداران زیادی در دنیای غرب پیدا کرده است. در حالی که بیشتر اعضای این گروه‌ها و جوانانی که به آنها می‌پیوندند، اصولاً دغدغه دینی ندارند.

صرف‌نظر از موضوع فوق، این مدل از سیاست جنایی در مواجهه با آموزه‌های جرم‌شناسی فرهنگی با برخی از چالش‌های درونی مواجه می‌باشد که از آن جمله می‌توان به امنیت‌گرایی، اشکالات ساختاری نظام عدالت جنایی و عدم استناد به هنجارهای فرهنگی در سیاست‌گذاری‌های جنایی تقنینی اشاره نمود.

۱-۱- امنیت‌گرایی

براساس مفهوم قرارداد اجتماعی جان لاک^{۲۶}، دولت در راستای تأمین اهداف افراد تشکیل‌دهنده‌اش قرار می‌گیرد. بنیان دولت بر پایه رضایت مردم تحت حکومت است و در نتیجه، اعمال و رفتار دولت، بر

۲۴. نک: می‌ری دلماس مارتی، نظام‌های بزرگ سیاست جنایی، ترجمه علی‌حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ سوم (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۵)، ۱۵۱.

۲۵. به عنوان مثال: نک: رحیم نوبهار، «مدل‌شناسی سیاست جنایی اسلام»، مجله تحقیقات حقوقی، ۶۱ (۱۳۹۲)، ۱۴۷-۱۰۱.

26. John Locke

مبنای تأثیر آنها بر منافع اتباع ارزیابی و سنجیده می‌شود. در این دیدگاه که از آن به عنوان دولت حداقل تعبیر می‌شود، دولت چیزی جز مجموعه افراد و اجزای آن نیست و از برخورد جدی میان مردم و دولت باید احتراز شود. همچنین ساختارهای جمعی نیز در مقایسه با حقوق فردی، در اولویت ارزشی بعدی قرار می‌گیرند. دیدگاه دیگر که به دولت حداکثر تعبیر می‌شود، بر این فرض استوار است که دولت بسیار بزرگ‌تر از مجموعه اجزای آن است و در نتیجه منافع خاص خود را دارا است که امکان دارد از چندین منبع ناشی شود.^{۲۷} بسته به اینکه به کدام‌یک از این نظرات معتقد باشیم، تعریف از امنیت متفاوت خواهد بود.

در منابع مربوط به موضوع، سه دیدگاه مسلط نظری وجود دارد که هر یک از آنها، برداشت‌ها و تفاسیر مختلفی از مفهوم امنیت به دست داده‌اند:

اولین دیدگاه، پارادایم رئالیسم یا واقعیت‌گرایی می‌باشد. بر مبنای این پارادایم، دولت‌ها عامل اصلی تأمین امنیت و اقتدار محسوب می‌شوند. دیدگاه دوم که به پارادایم لیبرالیسم معروف است، دیدگاهی جامعه‌محور و چندبعدی است که مفهوم کلاسیک و برداشت سنتی و واقعیت‌گرایانه از امنیت را رد و نقد می‌کند و مؤلفه‌های جدیدی از امنیت (نظیر امنیت اقتصادی، امنیت فرهنگی، امنیت اجتماعی، امنیت سیاسی و...) را در نظر می‌گیرد. پارادایم سوم که به دیدگاه برساخت‌انگاری معروف است، اعتقاد دارد که واقعیت‌های اجتماعی توسط کنش‌گران ساخته می‌شوند. بدین ترتیب، ساختارهای اساسی سیاست، ساخته و پرداخته ساختارهای ذهنی - اجتماعی است.^{۲۸}

علاوه بر این‌ها، یک دیدگاه انتقادی نیز وجود دارد که خود دولت‌دارای حاکمیت ملی مطلق را به عنوان یکی از عوامل ناامنی شهروندان معرفی می‌کند. در این رویکرد، بهترین مرجع تأمین امنیت، خود مردم می‌باشند. مفهوم امنیت در تئوری انتقادی، در رهایی انسان از ساختارها و محدودیت‌های مدرنیته بازتعریف می‌شود و بنابراین، از مفهوم کلاسیک و نظامی تسری پیدا کرده و به حوزه‌ی زندگی خصوصی افراد در جامعه وارد می‌شود. چرا که اگر افراد در جامعه احساس تأمین بیولوژیک، اقتصادی، اجتماعی و حتی فرهنگی نداشته باشند، امنیت بی‌معنا است. در حقیقت، در عصر حاضر، اساس و بنیاد مفهوم

۲۷. باری بوزان، مردم، دولت‌ها و هراس، چاپ اول، (تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۴۰۰)، ۱۱

۲۸. نک: علیرضا محسنی تبریزی، «کاربرد نظریه مبنایی در برساخت اجتماعی امنیت ملی»، فصلنامه جامعه اطلاعاتی ۲۷

امنیت باید با هدف بودن امنیت انسانی بازتعریف شود.^{۲۹} جرم‌شناسی فرهنگی هم قائل به همین مفهوم از امنیت می‌باشد.

در عصر حاضر (یعنی دهه‌های آغازین سده بیست و یکم)، مسائل و مشکلات ناشی از آسیب‌های اجتماعی (از جمله بزهکاری، انحرافات اجتماعی و...)، به سیاست‌گذاران جنایی تقنینی این فرصت و بهانه را اعطا نموده است که بر محوریت سیاست‌هایی از قبیل تسامح صفر، قوانین و مقررات سخت‌گیرانه‌تری وضع و تصویب نموده و حداقل رفتارهای نابهنجار و خلاف قانون را به شدت هر چه تمام‌تر پاسخ دهند. در این مسیر شاهد بروز تحولات و تغییراتی در سیاست جنایی اتخاذی می‌باشیم که عموماً حداکثری شدن ابعاد سرکوبگر نهفته در ذات آنها را نمایانگر می‌کند. در واقع به موازات امنیت‌مدار شدن سیاست جنایی، جهت‌گیری کلی آن نیز در مسیری حرکت می‌کند که بسیاری از اصول اخلاقی و هنجارهای نظام کیفری و حقوق بشر کنار نهاده می‌شود.^{۳۰}

امنیت‌گرایی در اصطلاح، یعنی مبتنی کردن قواعد و مقررات حقوق کیفری به حاکمیت امنیت^{۳۱} یا به معنی فدا کردن برخی از حقوق متهمان و مجرمان به منظور حاکمیت امنیت می‌باشد.^{۳۲} حقوق کیفری به عنوان هسته مرکزی سیاست جنایی، در چند دهه‌ی اخیر، با شکل‌گیری اشکال نوین بزهکاری و ناکارآمدی رویکردهای اصلاح و درمان و تحت تأثیر جنبش‌های بازگشت به کیفر، به سمت رویکردهای امنیت‌مدار سوق پیدا کرده است؛ بنابراین، جهت‌گیری‌های جدید سیاست جنایی تقنینی نیز با محور قراردادن امنیت، از طریق تصویب قوانین سخت‌گیرانه، کاهش تضمین‌های دادرسی و اعطای اختیارات فراوان به مقامات اجرایی، امنیت را در تقابل با آزادی قرار داده و جامعه را به سمت پلیسی کردن و خطرمدار کردن سوق می‌دهد^{۳۳} که به دنبال گسترش چنین رویکردی، برای رسیدن به اهداف، وسیله‌ها

۲۹. نک: شهرام عسگری حصن، ابراهیم انوشه و نیلوفر السادات عمرانی، «مفهوم امنیت از منظر تئوری»، فصلنامه سپهر سیاست، ۱۱ (۱۳۹۶)، ۱۰۳-۸۱.

۳۰. سلمان کونانی، علیرضا میرکمالی و دیبا امیرحشمتی، «برهم کنش موازین حقوق بشر و سیاست جنایی امنیت‌گرا در افق قواعد حقوق بین‌الملل، با تأملی بر قانون میهن پرستی آمریکا»، مطالعات بین‌المللی پلیس، ۱۱ (۱۳۹۱): ۶۳-۴۱.

۳۱. نک: حسین آقابابایی، قلمرو امنیت در حقوق کیفری، چاپ اول (تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۹).

۳۲. اسلام مندنی و محمد آشوری، «تحلیل سیاست جنایی امنیت‌مدار، دربرتواصل اخلاقی و موازین حقوق بشری»، پژوهش‌های اخلاقی، ۹، ۱ (۱۳۹۷)، ۲۰۴-۱۸۳.

۳۳. سیدمحمود مجیدی و فاطمه تاج‌آبادی، «تکنیک‌های جرم‌انگاری امنیت‌مدار در حقوق کیفری ایران»، مطالعات فقه و حقوق اسلامی ۲۱ (۱۳۹۸)، ۲۹۳.

توجه خواهند شد. کرامت انسانی و نظام حقوق بشری، به عنوان آرمان بزرگ انسانی، با چالش‌های جدی روبرو خواهد شد. در این چهارچوب، با دشمن قلمداد کردن بزهکاران و بازتعریف جایگاه آنها جهت انتخاب هر گونه ابزار پاسخ‌دهی به آنان، نوع نگاه سیاست جنایی در تعریف جرائم و انحرافات تغییر می‌کند.^{۳۴} در نتیجه، مقوله‌هایی همانند حقوق شهروندی، حق خلوت (زندگی دوم) و... محلی از اعراب در قانونگذاری نخواهند داشت و توسل به ابزارگرایی کیفری (که عوام‌گرایی کیفری^{۳۵} را به دنبال دارد)، شیوه غالب در سیاست‌گذاری‌های جنایی خواهد بود و تلاش خواهد شد از طریق تصویب قوانین، یک فرهنگ واحد در جامعه حاکم باشد و از این رهگذر، سایر فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌ها، حتی علی‌رغم اقبال عمومی، در حاشیه قرار گرفته و مجرمانه قلمداد شوند.

در اصل، چنین فرض می‌شود که دولت‌ها برای تأمین امنیت و نظم عمومی دارای قدرت مجاز مبنی بر تحدید حقوق و آزادی افراد هستند. با این اوصاف، می‌توان اذعان داشت که نظام حاکم به بهای تأمین امنیت در برخی موارد خود را مجاز به از بین بردن حیثیت انسان‌ها می‌داند.^{۳۶}

امنیت‌مداری سیاست جنایی تقنینی، بر بعد اجتماعی و فرهنگی حقوق بشر هم آثار مخربی دارد. وقتی که در جامعه‌ای اسلوب فکری سیاست جنایی امنیت‌مدار برقرار می‌گردد، ممکن است بسیاری از حقوق اجتماعی و فرهنگی شهروندان محدود و حتی نقض گردد.^{۳۷} از سوی دیگر، ابزارهای پیشگیرانه امنیت‌مدار، شاید در نوع خود در کاهش جرم و پیشگیری از آن بسیار کارا باشند، اما تأکید افراطی به استفاده از آنها، منجر به فراموشی رفع زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جرم در جامعه می‌شود که البته می‌توان با فراهم کردن تدابیر اجتماعی و فرهنگی مناسب، از بروز بسیاری از جرائم پیشگیری نمود.

وقتی که نظام خدمات اجتماعی به نحو مطلوبی ایفای نقش نماید و حداقل تضمین‌های رفاهی و فرهنگی در جامعه برای زندگانی مسالمت‌آمیز برقرار باشد، به همان میزان می‌توان انتظار داشت که حتی نرخ بسیاری از جرائم خشن هم کاهش یابد؛ زیرا بسیاری از آنها ریشه در ضعف در ارائه خدمات فرهنگی

۳۴. فاطمه قناد و مسعود اکبری، (۱۳۹۶) «امنیت‌گرایی سیاست جنایی»، پژوهش حقوق کیفری، ۵ (۱۳۹۶)، ۴۱.
 ۳۵. نک: جولیان وی‌رابرتز و دیگران، عوام‌گرایی کیفری و افکار عمومی (درس‌هایی از پنج کشور)، ترجمه زینب باقری‌نژاد و دیگران، چاپ اول (تهران: میزان، ۱۳۹۲).
 ۳۶. عباس منصورآبادی و محمدکاظم زارع، «رویکرد امنیت‌گرایی کیفری»، آموزه‌های حقوق کیفری رضوی، ۱۴ (۱۳۹۶)، ۸۲.
 ۳۷. اخیراً وزارت ورزش، طی دستورالعملی، تمامی فعالیت‌های ورزشی مربوط به بدن‌سازی در بخش بانوان را ممنوع اعلام کرده است. (سایت تحلیلی خبری عصر ایران، دسترسی در ۱۲/۱۰/۱۴۰۰، <https://www.asriran.com/fa/news>)

و اجتماعی عمومی به شهروندان دارد که می‌توان با مدیریت مناسب‌تر، آن را از حالت کانونی جرم‌زا بودن خارج نمود^{۳۸} و به جای حذف معلول، به مبارزه با علت پرداخت.

دیدگاه امنیت‌مدار، حل مشکل جرم را در سرکوبی و شدت عمل با جرم می‌داند که در نتیجه، اتخاذ تدابیر سخت‌گیرانه،^{۳۹} شد فزاینده‌ای می‌یابد. این راهکار که چندان هم کارآمد و مؤثر به نظر نمی‌رسد، به نوعی حاکی از عجز و درماندگی دولت‌ها در مبارزه با چهره‌های نوین جرم بوده که آنها را بر آن داشته تا از این راهکار بحث‌برانگیز، به عنوان تدبیری جهت متزلزل کردن نسبی موقعیت دفاعی مرتکبین جرائم استفاده نمایند.^{۴۰} در این مسیر، توسل به سیاست جنایی تقنینی تسامح و تساهل صفر، یکی از جلوه‌های امنیت‌گرایی و نگرش سخت‌گیرانه نسبت به مجرمان در بعد ماهوی است.

می‌توان این‌گونه نتیجه‌گیری کرد؛ این اصل که یک الگوی مرجع وجود دارد و تصور بر آن است که سایر رفتارها و الگوهای اجتماعی را می‌توان کمابیش با آن هماهنگ کرد؛ بیشتر یک توهم است و می‌تواند به خودی خود آسیب‌زننده باشد و برنامه‌ریزان را از مسیر درست و مناسب خود منحرف کند و به جای آنکه به آنها امکان دهد با طراحی مناسب و مدیریت‌های درخور، گروه‌های مختلف را با یکدیگر آشتی دهند، موجب می‌شود آنها بکوشند تا امکانات فضایی-زمانی اقلیت‌ها یا خرده‌فرهنگ‌ها را از میان ببرند.^{۴۱} بنابراین، خرده‌فرهنگ‌های اقلیت را نباید صرفاً براساس شمار اندک و حاشیه‌ای بودنشان، کم‌اثر یا بی‌اثر دانست. درست برعکس؛ این حاشیه‌ای بودن می‌تواند قدرتی را ایجاد کند که در مرکز وجود ندارد و سبب تغییرات گسترده‌ای در سیستم اجتماعی شود که نحوه گسترش آن نیز از طریق سرایت و اشاعه انجام بگیرد^{۴۲} که در نهایت منجر به خیزش‌های اجتماعی ناگهانی خواهد شد که نمونه‌هایی از آن را در سال‌های اخیر شاهد بودیم.^{۴۳} در رویه قضایی، به دلیل همین حاکمیت امنیت‌گرایی، نقدهای منصفانه، اعتراضات صنفی و... در اغلب موارد برچسب مجرمانه می‌خورند. کوچک‌ترین مشکلات،

۳۸. مندنی و آشوری، پیشین، ۱۹۴ و ۱۹۵.

۳۹. نک: سمانه طاهری، سیاست کیفری سخت‌گیرانه، چاپ اول (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۲).

۴۰. اعظم مهدوی پور و نجمه شهرانی کرانی، «امنیتی شدن جرم‌شناسی»، پژوهشنامه حقوق کیفری ۱۵(۱۳۹۳)، ۱۸۲.

۴۱. رئیس پلیس اماکن عمومی تهران اعلام کرد: استفاده از نام‌های محلی (ترکی، کردی، لری و...) برای واحدهای صنفی پایتخت ممنوع است. (سایت تحلیلی خبری تابناک، دسترسی در ۱۴/۹/۱۴۰۰، <https://www.tabnak.ir/fa/news>)

۴۲. نک: ناصر فکوهی، «خرده‌فرهنگ‌های اقلیتی و سبک زندگی»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۱ (۱۳۸۶).

۴۳. همانند جنبش زن، زندگی آزادی، حوادث سال ۹۸ و ...

تبدیل به چالش‌های جدی در تمامی سطوح سیاست جنایی و در سطح بین‌المللی برای کشور می‌گردد.^{۴۴} همانند اعتراضات صنفی معلمان و... که شاهد آن بودیم و به عنوان رویدادی امنیتی با آن برخورد گردید. در اسفند ماه سال ۱۴۰۱، کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی، طرحی را در خصوص حجاب و عفاف در دستور کار قرار داده است که این‌گونه برداشت می‌شود که به نوعی موضوعات فرهنگی را به بحث امنیت گره زده است. در حالی که در این حوزه، به جای تقنین قوانین، باید رویکردی فرهنگی و اقناعی اتخاذ شود.

۲-۱- ایرادات مربوط به ساختار نظام عدالت جنایی در آینه جرم‌شناسی فرهنگی

مجلس یا مجالس قانون‌گذاری در هر کشور مردم‌سالار، از نمایندگان منتخب مردم تشکیل می‌شود که معرف اراده عمومی آن جامعه است و بدین روی، آن دسته از ارزش‌های اجتماعی، در معنای وسیع کلمه که برای مردم و حاکمیت اساسی تلقی می‌شوند، در قالب قوانین تعریف و ضمانت اجرادار می‌گردند. مجلس، پیروی از قوانین را بر حسب نوع قانون، برای عموم اعضای جامعه یا بخشی از آن الزامی می‌نماید. همچنین، سیاست‌ها و برنامه‌های دولت یا نمایندگان مجلس را که در قالب لایحه یا طرح تدوین و ارائه شده به صورت قانون در می‌آورد، به آن جنبه حقوقی می‌دهد و مرز مجازها را از غیرمجازها مشخص می‌نماید.

اعتبار یک نظام سیاست‌گذاری تقنینی، براساس سیاهه‌ی بلند آن از رفتارهای جرم‌انگاری شده تعیین نخواهد گردید. بلکه کارایی و مؤثر بودن آن بر مبنای توانایی در حفظ و ارتقای نظم و امنیت عمومی جامعه تعیین می‌شود.^{۴۵} نظم و امنیتی که تمام گروه‌های فرهنگی و خرده‌فرهنگی بر سر آن اتفاق نظر داشته باشند.

مسأله قانون‌گذاری در کشور ایران ماجرای غریبی دارد. شاید نگاهی به سوابق تحصیلی نمایندگان مجلس، به فهم مطلب کمک کند:

از مجموع ۲۹۰ نفر از نمایندگان مجلس دهم، تنها تعداد ۳۵ نفر دارای تحصیلات حقوقی بودند (یعنی حدود ۱۲٪). این تعداد در مجلس یازدهم، ۴۰ نفر (یعنی حدود ۱۳ درصد) می‌باشد.^{۴۶} بنابراین،

۴۴. در پرونده اعتراضات صنفی کارگران نیشکر هفت‌تپه احکامی صادر شده بود که رئیس وقت قوه قضاییه دستور بازنگری آنها را صادر کردند. سایت خبری آرمان ملی، دسترسی در ۱۳۹۸/۶/۲۰، <https://www.armanmeli.ir/>
 ۴۵. امیر ایروانیان، نظریه عمومی سیاست‌گذاری جنایی، چاپ اول (تهران: انتشارات شهردانش، ۱۳۹۲)، ۱۸۸.
 ۴۶. خیرگزاری صدا و سیما، دسترسی در ۱۳۹۵/۳/۱۰.

شاید تعجبی نداشته باشد که خروجی قوانین مصوب، ناکارآمدی سیاست جنایی و قوانین از پیش شکست خورده است.^{۴۷}

عدالت جنایی، از مجموعه‌ای از زیر نهادهایی تشکیل یافته است که تعامل و کار هماهنگ آنها با یکدیگر، منجر به تحقق اهداف دستگاه عدالت جنایی می‌شود. بی‌تردید کیفیت عدالت جنایی^{۴۸} مشتمل بر کیفیت تعقیب، تحقیقات و محاکمه، منوط است به کیفیت نهادها و کنش‌گرانی که در خدمت عدالت جنایی هستند. این نهادها در کشور ایران عبارتند از ضابطین، داسرا، دادگاه‌ها، نهادهای اجرای مجازات و نهادهای پساکیفری.^{۴۹}

در تحولات اخیر و تحت تأثیر مطالعات جرم‌شناسی و ملاحظات اقتصادی و سیاسی، حقوق کیفری از قیدوبند قانون‌گرایی محض تا اندازه‌ای دور شده است. لذا قضات نسبت به گذشته اختیاراتی به دست آورده‌اند که سبب می‌شود نقطه نظرات جرم‌شناختی و جامعه‌شناختی نیز در آرای قضایی مداخله کند.^{۵۰} بدین‌سان، حکمی که صادر می‌شود، به نوعی بیانگر شخصیت ضابطان و قضات نیز هست. اینکه قاضی نگاه امنیتی - قضایی داشته باشد یا نگاه حقوق بشری (عدالت محور)، کیفیت اعمال عدالت جنایی متفاوت خواهد بود. ضمن اینکه حقوق کیفری، همچنان قانون‌گراترین عدالت‌ها است؛ اما در سالیان اخیر تا اندازه زیادی تحت تأثیر علوم جنایی، سیاسی و جامعه‌شناختی قرار گرفته است.

<https://www.iribnews.ir/fa/news/1154229>

۴۷. اخیراً نمایندگان محترم مجلس، در خصوص حوادث اخیر کشور، در بیانیه‌ای که ناقض اصل قانونی بودن مجازات‌ها است و متهمین را از قبل محاکمه و صدور حکم از محاکم صالح، محارب قلمداد کرده، اعلام داشته‌اند: ما نمایندگان این ملت از تمامی مسؤولین کشور، از جمله قوه قضائیه می‌خواهیم که هر چه سریع‌تر با محاربین که مانند داعش با سلاح‌های سرد و گرم به جان و مال مردم تعرض کرده‌اند، برخورد عبرت‌آموز کرده و حکم الهی را نسبت به محاربین در هر لباس و صنفی و نیز دستور حیات‌بخش قصاص را اجرا کنند تا به همگان ثابت شود که جان و مال و امنیت و ناموس مردم عزیزمان خط قرمز این نظام بوده و در این امر با هیچ‌کس مماشات نخواهد کرد. خبرگزاری خبر آنلاین، دسترسی در ۱۴۰۱/۷/۶، <https://www.khabaronline.ir/news/1678390>

۴۸. نک: محمدجعفر حبیب‌زاده، «آسیب‌شناسی نظام عدالت کیفری ایران»، مجله علوم اجتماعی دانشگاه شیراز ۲ (۱۳۸۳)، ۱۳۹-۱۶۴.

۴۹. علی‌حسین نجفی ابرندآبادی، «درآمدی بر پژوهش در نظام عدالت کیفری: فرصت‌ها و چالش‌ها»، در مجموعه مقالات بایسته‌های پژوهش در نظام عدالت کیفری، دفتر آموزش و پژوهش سازمان قضایی نیروهای مسلح (تهران: میزان، ۱۳۹۲)، ۵۳.

۵۰. همانند نهادهای جدیدی همچون، تعلیق تعقیب، تعلیق اجرای مجازات، تعویق صدور حکم و ...

به این ترتیب، عدالت جنایی، دیگر آن نهاد و تأسیساتی که تصویرش در مقررات شکلی و ماهوی ترسیم شده است، نیست. عدالت جنایی به عنوان نهادهای اجتماعی در جامعه‌شناسی کیفری مورد مطالعه قرار می‌گیرد؛ یعنی به عنوان نهادهایی که در جامعه اثر می‌گذارند، واکنش اجتماعی ایجاد می‌کنند، تحولات چندوجهی به وجود می‌آورند و نه نهادهایی که صرفاً احقاق حق می‌کنند. بحث این است که مثلاً آثار اجرای مجازات حبس یا قرار بازداشت در سطح جامعه چیست؟ اینکه قرارها و احکام صادره چه آثار و تحولاتی را در سطح فرهنگ، اقتصاد و... جامعه ایجاد می‌کنند. آیا بحران‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... را کنترل می‌کنند یا خود بحران‌زا هستند و بحران‌های موجود را تشدید می‌کند.^{۵۱}

علاوه بر نهادهای قضایی، نهادها و کنش‌گران کشوری و لشکری مختلفی (که عمدتاً عضو قوه مجریه هستند) نیز به مناسبت تکالیف قانونی خود، در اجرای عدالت، یاور دادگستری به طور کلی و عدالت جنایی به طور خاص محسوب می‌شوند و در جهت اعمال سیاست جنایی تقنینی و قضایی که هدف غایی آن تأمین امنیت عمومی در جامعه است، اقدام می‌کنند. از جمله این کنش‌گران، می‌توان به ضابطان عام و خاص اشاره کرد.

هر یک از نهادهای متولی سیاست جنایی، خوانش‌های مختص به خود را از قوانین و هنجارهای جامعه دارند^{۵۲} که در اکثر موارد با خوانش‌های دیگر سطوح سیاست جنایی در تعارض می‌باشد و شاید اغراق نباشد که بگوییم بحران سیاست جنایی در ایران حاکم است.^{۵۳} گواه آن نیز اقدامات پلیس در اجرای طرح‌های چالش برانگیز با عنوان ارتقای امنیت اجتماعی و فرهنگی و ... (همانند گرداندن ارادل و

۵۱. علی حسین نجفی ابرندآبادی، تقریرات درس جرم‌شناسی، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران، ۱۳۹۱، ۱۷۱۸ و ۱۷۰۰.

۵۲. اخیراً جانشین ناجا در اظهاراتی تأمل برانگیز اعلام کرده است: با کسانی که بخواهند اقدام به هنجارشکنی یا سلب آسایش مردم کنند، در همان صحنه ارتکاب عمل با آنها برخورد و تنبیه می‌شوند. شبکه شرق، دسترسی در ۱۴۰۱/۳/۱۰، <https://www.sharghdaily.com/fa/tiny/news-842757>

صرف‌نظر از اشکالات حقوقی این‌گونه اظهارات، گواه روشن بحران سیاست جنایی در کشور می‌باشد. چرا تشخیص هنجار از غیر آن در صلاحیت ضابطان نیست و تنبیه هنجارشکنان در حیطه وظایف قوه قضاییه می‌باشد.

۵۳. سیاست جنایی اجرایی همچون سیاست جنایی قضایی گاه با جهت‌گیری‌ها و گفتمان سیاست جنایی قانون‌گذار منطبق و گاه متعارض است که در صورت احراز تعارض بین آنها، سخن از بحران سیاست جنایی به میان می‌آید. به عنوان نمونه می‌توان توقیف فیلم‌های سینمایی توسط قوه قضاییه را مثال زد که پس از اخذ کلیه مجوزهای لازم جهت ساخت و نمایش، تولید شده‌اند ولی با دستور قضایی، از اکران آنها جلوگیری می‌شود یا جلوگیری از اجرای کنسرت‌های موسیقی که با وجود داشتن کلیه مجوزهای لازم از وزارت ارشاد، با دستور قضایی از اجرای آنها جلوگیری شده است.

اوباش و...) می‌باشد.^{۵۴} اصولاً وظیفه پلیس در کلیه جوامع، ایجاد نظم و امنیت است نه کارهای فرهنگی چالش برانگیز. البته قسمت عمده این مشکلات، ناشی از عملکرد سیاست جنایی تقنینی است که در برخی موارد قوانین از شفافیت لازم (اصل کیفی بودن) برخوردار نیستند و یا ناشی از عملکرد شتاب‌زده قانون‌گذاران می‌باشند که تحت تأثیر تلاطمات سیاسی و جناحی خود، اقدام به تصویب قوانین می‌کنند. بیشتر چالش در این بخش، حاصل همین شتاب‌زدگی سیاست جنایی تقنینی در مواجهه با پدیده‌های نوظهور (به خصوص پدیده‌های فرهنگی) می‌باشد. به عنوان مثال: وقتی پدیده‌ی جدیدی در جامعه ظهور و بروز می‌کند؛ ابتدا نمایندگان مجلس درباره آن اظهارنظر و تهدید به برخورد از طریق قانون‌گذاری و مجازات می‌نمایند و اکثر قوانینی نیز که با شتاب و بدون اخذ نظرات متخصصان امر تصویب می‌شود، پس از مدت کوتاهی به قوانینی متروک تبدیل شده و مقاومت مدنی را در پی دارند. به عنوان نمونه می‌توان به موضوع ماهواره اشاره کرد یا موضوع نگهداری حیوانات خانگی (سگ گردانی و...) که منجر به واکنش گسترده نمایندگان مجلس شد. همچنین، مسئله حجاب را می‌توان به عنوان نمونه دیگری مثال زد. وضعیت حال حاضر حجاب را با وضعیت قبل از وقایع اخیر و بعد از تهدید مجلس به قانون‌گذاری و تشدید مجازات مقایسه کنیم؛ اصلاً قابل قیاس نیست و عملاً نافرمانی مدنی در این زمینه در حال شکل‌گیری است؛ بنابراین، نتیجه می‌گیریم که قانون‌گذاری در حوزه فرهنگ و معضلات فرهنگی، باید متخذ از عرف مربوطه نیز باشد. در غیر این صورت، شنا کردن برخلاف جهت جریان رودخانه است. فارغ از این موارد، سیاست جنایی تقنینی ایران با تورم نهادهای قانون‌گذاری نیز مواجه می‌باشد. به

۵۴. نگاهی به عملکرد سایر کشورها در این خصوص شاید خالی از فایده نباشد: در کشور ژاپن گروه‌های تبهکاری با سازمان بسیار پیچیده (که به یاکوزا معروف هستند) فعالیت دارند. گروه‌های یاکوزا، ساختار سازمانی پیچیده‌ای دارند و در مرام خود از ارزش‌های سنتی سلحشوران ژاپنی (نظیر رعایت دقیق سلسله‌مراتب و وفاداری کامل به گروه و احترام به مافوق) پیروی می‌کنند. براساس آخرین گزارش‌های پلیس ژاپن، در حال حاضر ۲۱ گروه فعال یاکوزا در سراسر ژاپن فعالیت دارند که هر یک به نوبه خود به دسته‌های کوچک‌تری تقسیم می‌شوند. این گروه‌ها به قدری قدرتمند هستند که به قوی‌ترین خرده‌فرهنگ در آن سرزمین تبدیل شده‌اند. پلیس برای تحت کنترل درآوردن این گروه‌های خطرناک، به نوعی آنها را به رسمیت شناخته است. یاکوزاها تنها گروه‌های تبهکاری در دنیا هستند که اجازه تأسیس شرکت و... را به صورت علنی و رسمی دارند و پلیس ژاپن باندهای یاکوزا و اعضای آن را تحت نظر دارد و تنها زمانی اقدام به دستگیری آنها می‌کند که جرم بزرگ آشکاری صورت گیرد یا درگیری‌های گروه‌ها با یکدیگر فضای شهرها را ناامن سازد. رهبران هر یک از این گروه‌ها بنا به قانون مدنی ژاپن، می‌توانند برای پاسخ به فعالیت‌های نیروی زیردستان بازرخواست شوند. برای مثال، رهبر یکی از همین گروه‌ها مجبور شد ۱/۴ میلیون دلار به خانواده‌ی یکی از قربانیان خسارت دهد. جالب اینجاست که آن شخص در دادگاه جنایی محکوم نشده بود و دستگاه عدالت کیفری نیز مداخله‌ای در قضیه نداشت.

طوری که غیر از مجلس شورای اسلامی (که اصولاً باید تنها مرجع قانون‌گذاری باشد)، مراجع دیگری نیز وجود دارند که برای خودشان شأن قانون‌گذاری (یا به قولی هنجارگذاری) قائل می‌باشند. از جمله آنها می‌توان به مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای نگهبان (در برخی موارد نادر)، شورای عالی امنیت ملی، شورای عالی انقلاب فرهنگی (در حوزه هنجارگذاری اجتماعی - فرهنگی) و اخیراً نیز شورای عالی سران قوا و... اشاره کرد. با توجه به امنیت‌گرایی حاکم بر سیاست جنایی تقنینی، هر کدام از این مراجع، تعاریف به خصوصی از امنیت، بهنجاری و نابهنجاری دارند که در بیشتر موارد با بقیه بسیار متفاوت است. در نتیجه جای تعجب نخواهد بود که بیشتر خرده‌فرهنگ‌های جامعه، جایگاهی در سپهر سیاست جنایی نداشته باشند.

۳-۱- ضرورت استناد به هنجارهای فرهنگی در سیاست‌گذاری جنایی

کشور ایران، از لحاظ ساختار اجتماعی، کشوری ناهمگون است. چرا که اقوام مختلفی (لر، بلوچ، ترکمن، ترک، عرب، کرد، فارس و...) در چهار گوشه آن زندگی می‌کنند. هر کدام از این اقوام، آداب و رسوم و خرده‌فرهنگ‌های خاص خود را دارند که در برخی موارد در تقابل با سایر اقوام می‌باشد.^{۵۵} بنابراین، طبیعی است که هر کدام از این اقوام و گروه‌ها، مطالبه‌گر مطالبات انباشته شده خود بوده^{۵۶} و خواستار به رسمیت شناخته شدن هنجارهای فرهنگی خاص خود می‌باشند؛ بنابراین، سیاست‌گذاران جنایی تقنینی، نمی‌توانند و نباید به تکثر فرهنگی و قابلیت استناد به هنجارهای فرهنگی بی‌تفاوت باشد. در غیر این صورت با بحران مشروعیت و عدم مقبولیت عامه مواجه خواهد شد.

برای آنکه قوانین موضوعه در کشوری دوام داشته باشند و مورد احترام و عمل قرار گیرند، باید با انتظارات عمومی مردم آن؛ یعنی با سنت‌ها، عقاید مذهبی، ضوابط فرهنگی، آداب و رسوم و سایر عوامل اجتماعی، هماهنگی و سازش داشته باشد. بسیار اتفاق می‌افتد که به علل مختلف، انتظارات عمومی

۵۵. به عنوان مثال؛ می‌توان به رسم موسوم به تیر شادی در برخی مراسم در مناطق مرزی کشور اشاره کرد که به عنوان یک رفتار خرده فرهنگی نهادینه شده است. حتی آغاز ماه مبارک رمضان را نیز برخی اقوام با شلیک تیر هوایی جشن می‌گیرند. در حالی که براساس قوانین جاری کشور، حمل و نگهداری سلاح و مهمات جرم محسوب می‌شود. البته این امر گاهی مراسم شادی را به عزا تبدیل می‌کند. (خبرگزاری دانشجویان ایران، دسترسی در ۲۳/۴/۱۴۰۰، <https://www.isna.ir/news/1400042316590>)

۵۶. عضو فراکسیون اهل سنت مجلس شورای اسلامی: واقعیت این است که مردم ما دیگر هیچ توجهی از نمایندگان و از علما و معتمدین نمی‌پذیرند. چون با گذشت ۴ دهه از عمر انقلاب، با انباشتی از مطالبات بی‌پاسخ اهل سنت ایران مواجهیم. سایت تحلیلی خبری عصر ایران، دسترسی در ۲۹/۷/۱۴۰۰، <https://www.asriran.com/fa/news/808958>

مردم یک جامعه، با منطق و محتوای قوانین آن موافقت و هماهنگی ندارد و گاه در تعارض است. چنانچه این تعارض و تضاد بین انتظارات عمومی و قوانین موضوعه شدید باشد، در این صورت قوانین موضوعه عملاً نفوذ و حاکمیت خود را از دست می‌دهند و اگر قوه قضاییه و قوای انتظامی همچنان مصمم باشند که به هر قیمت که شده قواعد و قوانین را به مرحله اجرا درآورند؛ در این صورت، نابسامانی‌ها و مسائل گوناگون اجتماعی به وجود می‌آید و مردم اعتماد خود را نسبت به دستگاه قضا از دست می‌دهند و نارضایتی عمومی در کل جامعه افزایش می‌یابد.^{۵۷} بنابراین ضرورت دارد، بر پایه حقوق طبیعی انسان‌ها، قانون‌گذاران، جهت تحقق دادرسی عادلانه، مقابله با تورم کیفری و جلوگیری از جمود قوانین؛ ضرورت استناد به هنجارهای فرهنگی را به رسمیت بشناسند. قانون‌گذار، باید سنت‌ها، عقاید مذهبی، ضوابط فرهنگی، آداب و رسوم و سایر عوامل فرهنگی و اجتماعی دخیل در مسئله هنجارگذاری‌های قانونی را بیابد، شناسایی کند و در ریل‌گذاری مسیر سیاست جنایی آنها را لحاظ نمایند.

سیاست جنایی ایران در حال حاضر، در مجموع، سرگردان، ناکارآمد و فاقد برنامه‌ریزی دقیق و آینده‌نگری لازم می‌باشد.^{۵۸} به طوری که اگر آمار دقیقی در زمینه بزهکاری در ایران ارائه شود، به طور قطع و یقین شکست سیاست جنایی تقنینی قابل رؤیت خواهد بود. این امر علاوه بر انباشته شدن زندان‌ها،^{۵۹} هزینه‌های هنگفتی را نیز به کشور تحمیل کرده است^{۶۰} که در نهایت، این هزینه‌ها از جیب مردم (مالیات‌دهندگان) تأمین می‌شود؛ بنابراین، یکی از راهکارهای پیشنهادی برای مقابله با تبعات منفی تورم کیفری و به دنبال آن افزایش جمعیت کیفری، به رسمیت شناخته شدن استناد به هنجارهای فرهنگی در دادرسی‌های کیفری می‌باشد و در این راستا، توسل به ضمانت اجراهای غیرکیفری و

۵۷. پرویز صانعی، حقوق و اجتماع، چاپ اول (تهران: انتشارات طرح‌نو، ۱۳۸۱)، ۱۴۴.

۵۸. گواه آن نیز تصویب پی در پی قوانین آزمایشی و آیین‌نامه‌ای شدن حقوق کیفری می‌باشد که نشان سردرگمی سیاست‌گذاران جنایی می‌باشد.

۵۹. براساس آمارها تعداد زندانیان قبل از انقلاب با توجه به جمعیت ۳۶ میلیون نفری آن زمان، حدود ۱۰ هزار نفر بوده است. اگر بنا باشد که آمار رشد زندانیان را بر اساس جمعیت محاسبه کنیم، اکنون که جمعیت ایران مرز ۸۰ میلیون نفر را رد کرده است باید قاعدتاً میزان زندانیان در کشور به عدد ۳۰ هزار نفر هم نمی‌رسید، اما اکنون براساس آمارهای موجود و همچنین گفته‌های مسؤولان و سازمان‌های ذی‌ربط، این تعداد بیشتر از ۸ برابر شده و به عدد ۲۴۰ هزار نفر رسیده است. خبرگزاری

جمهوری اسلامی ایران، دسترسی در ۱۳۹۸/۴/۱۸، <https://www.irna.ir/news/83387679>

۶۰. نک: محمدابراهیم شمس ناتری و محمدعلی جاهد، «عوامل و نتایج تورم کیفری و راهکارهای مقابله با آن»، ن‌ش‌یه

فقه و حقوق، ۵، ۱۷ (۱۳۸۷)، ۱۲۰-۹۳.

همچنین جلوگیری از ورود افراد به فرآیند کیفری، می‌تواند گره‌گشای این مشکل باشد. البته جهت پیشگیری از تشتت آرا، این معیار کیفی باید ضابطه‌مند باشد. چون که خرده‌فرهنگ‌های ناحیه‌ای زیادی در کشور ما وجود دارند و تمامی هنجارهای خرده‌فرهنگی موجود، قابل تعمیم به تمامی کشور نیست؛ بنابراین، باید ابزارهایی در قانون تعریف شود که دادرسان بتوانند براساس آن، در صدور احکام، فرهنگ حاکم بر آن منطقه را در احکام صادره مورد استناد قرار دهند. همچنان که در قوانین، ابزارهایی برای فردی کردن مجازات‌ها پیش‌بینی شده است، می‌توان همین روش را به فرهنگی کردن احکام قضایی نیز تعمیم داد.

حقوق کیفری، برای پیشگیری و مبارزه با جرائم و اصلاح بزهکاران، فقط سلاح کم‌تأثیر و حتی در مواقعی بی‌تأثیر کیفر را در اختیار دارد، حال آنکه به عقیده جرم‌شناسان، کیفر نوشدارویی برای درمان دردهای اجتماعی نیست بلکه خود درد بی‌درمان است.^{۶۱} قانون جزا از آدمیان که دارای طبایع (و خرده‌فرهنگ‌های رفتاری) گوناگون هستند، بیهوده انتظار دارد که جمعی از آنان در نقش گروهی دیگر (غیر از آنچه خود هستند) ظاهر شوند و رفتار متناسب با طبع خود را رها سازند. این امر اگر محال نباشد، سخت دشوار است. چون آدمی نمی‌تواند برخلاف آنچه هست و برخلاف آنچه طبیعت و ذات او (حقوق طبیعی) اقتضا می‌کند رفتار کند و اگر قانون مجازات او را مجبور سازد که برخلاف آنچه هست باشد، همین که آزادی خود را باز یافت، رجوع به اصل خود می‌کند و رفتاری متناسب با مقتضای طبع خود در پیش می‌گیرد؛ بنابراین، جرم‌شناسی، بزه را معلول علل و عوامل پیچیده‌ای می‌داند که کیفر هیچ‌گونه تأثیری جهت خنثی کردن علل و عوامل آن ندارد.^{۶۲} اصولاً مفهوم کیفر در جرم‌شناسی (فرهنگی) موضوعیت ندارد و آنچه در دایره توجه قرار دارد، توجه به پیش‌زمینه‌های بزهکاری است. از این جهت، بسیاری از تصمیمات قضایی، به لحاظ عدم انطباق با همین پیش‌زمینه‌ها، از منظر جرم‌شناسی قابل توجیه نمی‌باشد.^{۶۳}

بر مبنای آموزه‌های جرم‌شناسی فرهنگی، کلیه مراحل فرآیند کیفری، باید مبتنی بر به رسمیت

۶۱. ویکتور هوگو (نویسنده‌ی شهیر فرانسوی)، در شاهکار ادبی خود (رمان بینوایان)، در نقد فایده‌گرایی کیفر، از زبان قهرمان داستان خود (ژان وارژان) می‌گوید: مرا برای دزدیدن تکه نانی به زندان بردند و در آنجا هر روز یک قرص نان کامل مجانی به من می‌دادند!

۶۲. مهدی کی‌نیا، مبانی جرم‌شناسی، چاپ هشتم (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۶)، ۳۵-۳۹.

۶۳. بنا بر حکم یک قاضی، فردی به دلیل سرقت سه بسته بادام هندی از یک مغازه به ده ماه حبس و چهل ضربه شلاق محکوم شده است. (خبرگزاری خبر آنلاین، دسترسی در ۱۴۰۰/۸/۳، <https://www.khabaronline.ir/news/1566785>)

شناخته شدن هنجارهای فرهنگی افراد درگیر در آن باشد و قابلیت استناد به آنها به عنوان یک حق طبیعی، مورد پذیرش واقع شود. در واقع، اصل مربوط به حق مجازات نشدن، مفهوم زندگی دوم و پیشگیری از وقوع جرم، می‌تواند ضرورت استناد به هنجارهای فرهنگی و برخورداری از حق دفاع فرهنگی را به عنوان یکی از حقوق اساسی توجیه کند.

قابلیت استناد به هنجارهای فرهنگی، از برخورد نظام جرم‌انگاری و هنجارهای اجتماعی شکل می‌گیرد. براساس این رویکرد، چنانچه از یک سو عملی جرم‌انگاری شده باشد و از سوی دیگر ارتکاب این رفتار با هنجارهای فرهنگی گروهی خاص سازگار باشد،^{۶۴} استناد متهم به باورهای فرهنگی در مراحل مختلف فرآیند کیفری، موجب شکل‌گیری مفهومی می‌گردد که از آن به قابلیت استناد به هنجارهای فرهنگی یاد می‌شود.^{۶۵} با توجه به شرایط اثبات و اجرای حدود، به نظر می‌رسد این امکان در حال حاضر فقط در حوزه تعزیرات قابلیت اجرایی دارد که بحث در این خصوص، مجال دیگری را می‌طلبد.

۲- چالش‌های بیرونی سیاست جنایی تقنینی ایران از منظر جرم‌شناسی فرهنگی

جرم‌شناسان فرهنگی، در مسیر تحلیل پدیده مجرمانه، به برساخته بودن آن تأکید دارند. به این معنی که جرم آن چیزی نیست که قانون کیفری می‌گوید. بلکه جرم توانایی و یا قدرتی است که میل و خواست عده‌ای در هر متن اجتماعی بر دیگران تحمیل می‌کند. در واقع، جرم قدرت انکار دیگران است و لزوماً در عالم واقعیت وجود ندارد، بلکه این افراد صاحب نفوذ و قدرتمند هستند که آن را برمی‌سازند.^{۶۶} باور و اعتقاد به برساخته بودن جرم، بالقوه چالش به شمار می‌رود. چرا که باعث مقاومت مدنی مردم و در نتیجه از بین رفتن مشروعیت قانون می‌شود. جرم‌انگاری نگهداری و استفاده از تجهیزات دریافت از ماهواره مثال بارز آن است. چون باور عمومی بر این است که استفاده از این تجهیزات (با توجه به فراگیری استفاده از آن در جامعه) نمی‌تواند جرم محسوب شود، بنابراین، علی‌رغم جرم‌انگاری قانونی، هیچ‌کس ابایی از استفاده از ماهواره ندارد و به همین علت، شاهد رشد قارچ‌گونه دیش‌های ماهواره، حتی در انظار عمومی هستیم. ممنوعیت استفاده از ویدئو در دهه ۶۰ و قانون کشف حجاب در دهه ۲۰ نیز به همین سرنوشت دچار شدند.

۶۴. همانند قمه‌زنی در ایام محرم

۶۵. نک: سیدحسین حسینی و حمیدرضا دانش‌ناری، «قابلیت استناد به هنجارهای فرهنگی در مرحله تعیین کیفر»، مطالعات حقوق تطبیقی، ۷، ۲ (۱۳۹۵)، ۵۳۳-۵۴۹.

۶۶. سهیلا صادقی فسایی، «جرم؛ برساخته ذهنیت، گفتمان و قدرت»، فصلنامه حقوق و سیاست، ۳۳ (۱۳۹۰)، ۲۱۹.

از این منظر، برخی از چالش‌ها، از بیرون به سیاست جنایی اعمال فشار می‌کنند و درصدد تأثیرگذاری بر آن می‌باشند. از آن جمله می‌توان به کارناوالی شدن پدیده مجرمانه، فاصله گرفتن فرهنگ حاکم از فرهنگ غیررسمی و ظهور خرده‌فرهنگ‌های جدید و سبک‌های جدید زندگی و اجتماعی اشاره نمود. ذکر این نکته نیز ضروری است که فرهنگ حاکم، خود زمانی یک خرده‌فرهنگ مغلوب بوده است که در اثر تغییر و تحولات اجتماعی و چرخش فرهنگی جامعه، به فرهنگ غالب تبدیل شده است.

۱-۲- کارناوالی شدن پدیده مجرمانه

همانند همه پدیده‌های اجتماعی که پیوسته در حال تغییر و تحول هستند، پدیده مجرمانه نیز در قالب‌های مختلف و جدیدی ظهور و بروز یافته و سیاست جنایی کشورهای مختلف را با چالش‌های جدی مواجه نموده است. یکی از این اشکال جدید، کارناوالی شدن پدیده‌ی مجرمانه می‌باشد. کارناوال مفهوم ابداعی فیلسوف روسی میخائیل باختین^{۶۷} می‌باشد. براساس تعریف باختین، کارناوال‌گرایی به بروز ویژگی‌ها و کارکردهای کارناوال در ادبیات اشاره دارد. این ویژگی‌ها عبارتند از: شوخی،^{۶۸} تنوع، بازی، توجه به امور جسمانی، به رسمیت نشناختن حقانیت و جایگاه سلسله مراتبی صاحب‌منصبان سیاسی، دینی، فرهنگی، اقتصادی و امثال آن و سرپیچی از هنجارهای فرهنگ رسمی. ولی امروزه شاهد نوعی تغییر در مفهوم مورد نظر باختین از کارناوال هستیم. در حقیقت، کارناوال بستری برای ابراز مخالفت با فرهنگ رسمی مسلط بر جامعه و هنجارهای مربوط به آن می‌باشد و مکانی است که خرده‌فرهنگ‌های رانده‌شده، مجال جولان پیدا می‌کنند و موجودیت خود را (هر چند مقطعی و کوتاه‌مدت) به رخ حاکمیت می‌کشند.^{۶۹}

کارناوال، در بستر نابرابری‌های اجتماعی، شکاف‌های طبقاتی، توزیع ناعادلانه فرصت‌های اجتماعی،

۶۷. میخائیل میخایلوویچ باختین (Mikhail Mikhailovich Bakhtin) فیلسوف و منتقد ادبی روسی که آثار تأثیرگذاری در حوزه نقد و نظریه ادبی و بلاغی نوشته است. آثار او که به موضوعات متنوعی می‌پردازد، الهام‌بخش گروهی از اندیشمندان؛ از جمله مارکسیست‌های جدید، ساختارگرایان، پساساختارگرایان و نشانه‌شناس‌ها بوده است. (دانشنامه آزاد ویکی پدیا، دسترسی در ۱۲ دسامبر ۲۰۲۲، <https://fa.wikipedia.org/wiki/>)

۶۸. در نظر باختین، مشخصه بارز کارناوال شوخی و خنده است. ولی در جامعه ایران، کارناوال‌های با موضوع غم و اندوه نیز مشاهده می‌شود. نمونه بارز آن اجتماع مردم برای گرامیداشت و تشییع پیکر استاد شجریان می‌باشد که علیرغم ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های اعمال شده، برگزار شد و حتی خطر شیوع ویروس کرونا هم مانع برگزاری آن نشد.

۶۹. نک: نادر امیری، «زمینه فکری و اندیشه ادبی باختین»، مطالعات جامعه‌شناختی، ۲۴، ۱ (۱۳۹۶)؛ مایک پرسدی، جرم‌شناسی فرهنگی و کارناوال جرم، ترجمه رؤیا آسیایی، چاپ اول (تهران: میزان، ۱۳۹۶).

توزیع ناعادلانه ثروت، فساد سیاسی، اجتماعی و اقتصادی و تبعیض نژادی شکل می‌گیرد و حاکمیت دولت‌ها را به چالش می‌کشد. جنبش اعتراضی جان سیاه‌پوستان مهم است^{۷۰} و تسخیر وال استریت^{۷۱} در آمریکا و جنبش جلیقه زردها^{۷۲} در فرانسه و جنبش‌های معروف به بهار عربی^{۷۳} در کشورهای عربی و اعتراض کامیون داران کانادا در مخالفت با واکسیناسیون اجباری کووید ۱۹،^{۷۴} حرکت‌هایی هستند که در قالب کارناوال قابل تبیین می‌باشند. در واقع می‌شود گفت که کارناوال قدرت سازمان‌دهی گروه‌های رانده‌شده جامعه جهت ابراز وجود در مقابل فرهنگ رسمی جامعه می‌باشد که اغلب برچسب مجرمانه

۷۰. Black lives Matter یک جنبش اجتماعی بین‌المللی است که از جامعه سیاه‌پوستان آمریکا آغاز شد و برای مقابله با خشونت و نژادپرستی علیه سیاه‌پوستان فعالیت می‌کند. این جنبش به صورت منظم به سازمان‌دهی اعتراضات مردمی به کشته شدن سیاه‌پوستان به دست نیروهای پلیس و نژادپرستی سازمان‌یافته در سیستم قضایی و پلیس می‌پردازد.

۷۱. Occupy Wall Street عنوانی است در اشاره به اعتراض‌ها و گردهمایی‌های خیابانی که از تاریخ ۱۷ سپتامبر ۲۰۱۱ در وال استریت نیویورک آغاز شد و تا ۲۴ مارس ۲۰۱۲ در جریان بود. خواسته اشغال‌کنندگان وال استریت عمدتاً رفع نابرابری‌های اقتصادی، مبارزه با فرهنگ اقتصادی سرمایه‌داری و از بین بردن دسترسی و نفوذ دلالان شرکتی و گول‌های پولی در دولت آمریکا می‌باشد.

۷۲. Yellow Jackets movement یک جنبش اعتراضی با مرکزیت پاریس است که در روز شنبه ۱۷ نوامبر ۲۰۱۸ شروع و به سرعت به کشورهای دیگری همچون بلژیک، هلند و ... گسترش یافت. جلیقه زردها با مسدود کردن جاده‌ها باعث هرج و مرج ترافیکی شدند. این تظاهرات در اعتراض به افزایش قیمت سوخت و مالیات‌ها به وجود آمد. بعدها اعتراضات به سیاست‌های کلی دولت امانوئل مکرون سوق پیدا کرد و عده‌ای خواستار استعفا وی شدند. به گفته روزنامه‌های فرانسوی، جلیقه زردها، حکومت را در مقابل نوعی از بحران قرار داده‌اند که در فرانسه سابقه تاریخی ندارد. این جنبش اعتراضی که نه رهبری معینی دارد و نه سازمان‌دهی آشکاری که بتوان معرفی کرد و با آن به مذاکره پرداخت. ولی توان سازمان‌دهی تظاهرات ۲۹۰ هزار نفری ۱۷ نوامبر را دارد. دور جدید اعتراض‌ها در هفته دوم ماه ژانویه ۲۰۱۹ شروع شد و بنا بر برخی گزارش‌ها، تعداد معترضین در ۱۲ ژانویه به ۸۴ هزار تن در سراسر فرانسه می‌رسید. برای مطالعه جنبه‌های جرم‌شناختی این جنبش، نک: رمون گسن، جرم‌شناسی خیزش‌های اجتماعی، برگردان و پژوهش شهرام ابراهیمی، چاپ اول (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۹).

۷۳. Arabic Spring به انقلاب‌ها، خیزش‌ها و اعتراضات در جنوب غربی آسیا و شمال آفریقا در سال‌های ۲۰۱۰ گفته می‌شود. این اعتراضات بدان سبب که در کشورهای عرب در حال پیگیری بود، با عنوان بهار عربی یاد می‌شوند. این اعتراضات در ۱۸ دسامبر ۲۰۱۰ با قیام تونس، در پی خودسوزی محمدبوعیزی در اعتراض به فساد و بدرفتاری پلیس، آغاز شد. به دلیل وجود شرایط مشابه در سایر کشورهای منطقه و موفقیت اعتراضات در تونس، اعتراضات با زنجیره‌ای از ناآرامی‌ها در الجزایر، اردن، مصر، سوریه، یمن، بحرین، لیبی و عربستان و در سطحی کوچک‌تر در دیگر کشورهای عربی ادامه یافت.

74. Canada convoy protest

می‌خورند.^{۷۵} در این میان، نقش شبکه‌های اجتماعی در شکل‌گیری پدیده‌های کارناوالی و خیزش‌های

۷۵. با ظهور گروه‌های تکفیری (از جمله داعش و ...)، پیوستن جوانان کشورهای مختلف به آنها، مهم‌ترین چالش سیستم‌های امنیتی و سیاست جنایی کشورهای خاورمیانه و سایر کشورها می‌باشد. از منظر آموزه‌های جرم‌شناسی فرهنگی، آنچه موضوع را قابل تأمل می‌سازد، این است که بیشتر افرادی که به این گروه‌ها ملحق می‌شوند، اصولاً دغدغه دینی ندارند. بلکه افرادی هستند که به علت نادیده گرفته شدن و به دنبال آن احساس سرخوردگی در جامعه خود، به دنبال ابراز مقاومت و نمایش ارزش‌های مورد قبول خود هستند. چرا که مفری برای کشش‌های زندگی دوم خود نیافته‌اند؛ بنابراین، پدیده جنگجویان تروریست خارجی به موضوعی چالش‌برانگیز در سطح بین‌المللی تبدیل شده است. به طوری که تنها در سال ۲۰۱۵ حدود چهارصد هزار نفر از ۱۲۰ کشور جهان به عنوان جنگجو، به عراق و سوریه سفر کرده‌اند. بر این اساس، شورای امنیت سازمان ملل متحد برای مقابله با این پدیده، قطعنامه ۲۰۷۸ را تصویب کرد. این قطعنامه که در دسامبر ۲۰۱۷ به تصویب رسید، از کشورهای عضو می‌خواهد تا تلاش‌های خود را برای مقابله با جنگجویان تروریست خارجی از طریق نظام عدالت جنایی تقویت کرده و به اشتراک بگذارند (United Nations Office on Drugs and Crime, 2012/4/9, <https://www.unodc.org>). قدرت این گروه‌ها را نباید فقط براساس توان نظامی آن در تصرف سرزمین‌های وسیع دانست، بلکه قدرت شگفت‌انگیز جذب و سازمان‌دهی جنگجویانی از خاورمیانه، آسیای مرکزی، شمال آفریقا و حتی کشورهای اروپایی از مسائل لاینحل مربوط به این گروه‌ها می‌باشد. براساس برخی تحقیقات، این جنگجویان، به دلیل سرخوردگی، بحران هویت و جهت‌رهایی از وضع اسفبار هویتی و حفظ و نمایش ارزش‌های خود به داعش پیوسته‌اند. مطالعات بسیاری نشان داده است که اغلب افرادی که به گروه‌های تروریستی ملحق می‌شوند، افرادی هستند که در زندگی با شکست مواجه شده و به بن‌بست رسیده‌اند. افرادی با شخصیت سرخورده که برای فرار از ناکامی‌ها، شکست‌ها و سرخوردگی‌ها به مقوله‌هایی همچون جهاد و مبارزه در قالب افراطی روی می‌آورند (نک: مصطفی مرادی، فریبا شایگان و منیره نوبدینا، «تبیین جامعه‌شناختی و اولویت‌بندی زمینه‌ها و بسترهای محرک پیوستن بیکارجویان به گروه تروریستی داعش»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۸، ۲ (۱۳۹۷)، ۲۱-۱؛ علی کریمی‌مله و رضا گرشاسبی، «بررسی چرایی پیوستن جنگجویان خارجی به داعش»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۵، ۱ (۱۳۹۴)، ۱۷۹-۱۵۵.

افزون بر اینها، وجود مشکلات و نابسامانی‌های روحی و روانی در این افراد، سبب شده است که برخی جذب افراد به داعش را با نظریه جامعه‌بی‌طبقه تحلیل کنند. در این دیدگاه تأکید می‌شود افرادی که جذب گروه‌های تروریستی می‌شوند، از نظر اجتماعی، افرادی بی‌هویت، غیرتأثیرگذار و رانده‌شده هستند که نه مشکل فقر دارند و نه دغدغه دین. در حقیقت این افراد از محیط زندگی خود خسته شده‌اند و گویی به دنبال نوعی تنوع هستند (نک: یعقوب توکلی و محسن محمدی، «بررسی علل و زمینه‌های پیوستن به داعش»، پژوهش‌های منطقه‌ای، ۱۳ (۱۳۹۵)، ۴۸-۱۶. از نظر جامعه‌شناسان، یک زندگی یکنواخت و خسته‌کننده، با اولین راه خروجی که به آن نشان داده شود، ناگهان فرو می‌ریزد. در چنین شرایطی، برخی از شهروندان از فرانسه، انگلیس، آلمان، بلژیک تا آسیای میانه و خاورمیانه، رهسپار به اصطلاح سرزمین خلافت می‌شوند. از این پس آنها می‌توانند به جای این که به فکر پرداخت اقساط ماشین یا رهن بانکی خود باشند، اسلحه به دست بگیرند و بدون آن که مورد بازخواست قرار بگیرند، به هر که بخواهند شلیک کنند (نک: هادی آجیلی و زهرا مبینی کشه، «بررسی علل پیوستن جوانان اروپایی به داعش»، پژوهشنامه رسانه بین‌الملل، ۱ (۱۳۹۵)، ۲۳۸-۲۱۷.

اجتماعی، بی‌بدیل است.

در ایران، نمونه‌های زیر را به عنوان کارناوالی شدن پدیده مجرمانه می‌توان به بحث گذاشت: مراسم آخرین چهارشنبه سال؛ حتی با وجود اعمال ممنوعیت‌های همه ساله و حتی آگاهی شرکت‌کنندگان از خطرات آن، باز هم کارناوال چهارشنبه‌سوری محلی برای تخلیه هیجانات و احساسات رسوخ کرده قشر جوان جامعه می‌باشد که به نوعی اعتراض خود را با هنجارشکنی اعلام می‌کنند و به دنبال پیروی از احساسات و هیجانات زندگی دوم^{۷۶} خود هستند.

یکی از زمینه‌های شکل‌گیری کارناوال، بستر فضای مجازی است. به دنبال گسترش شبکه‌های اجتماعی، زندگی امروزه بشر، با فضای مجازی عجین شده و کمتر کسی را می‌توان یافت که از فضای مجازی متأثر نشده باشد؛ بنابراین بیشتر جهت‌گیری‌های فردی و اجتماعی انسان‌ها در بستر اینترنت و فضای مجازی شکل می‌گیرد. به عقیده مایک پرسدی^{۷۷} اینترنت ابزار بین‌المللی قوی جهت شکل‌گیری کارناوال با قدرت تخریبی بسیار بالا و محلی مناسب جهت به چالش کشاندن گفتمان قدرت جهانی است. از این رو، می‌شود گفت که اینترنت به سرعت به مکانی برای بروز تمایلات زندگی دوم انسان‌ها تبدیل شده است. به طوری که بسیاری از جنبش‌های اجتماعی و اعتراضات عمومی که در چهارچوب کارناوال قابل تبیین هستند، ابتدا در فضای مجازی شکل گرفته و سپس در فضای حقیقی عینیت می‌یابند؛ بنابراین، قدرت اینترنت در شکل‌گیری کارناوال غیرقابل انکار می‌باشد. از این رهگذر، بسیاری از اقدامات متولیان سیاست جنایی تقنینی، چنان با واکنش کارناوالی کاربران در فضای مجازی مواجه می‌شوند که انتخابی جز عقب‌نشینی را برای متولیان امر باقی نمی‌گذارد. در واقع گروه‌های مختلف با راه‌اندازی هشتک‌هایی^{۷۸} در فضای مجازی، در خصوص موضوعات مختلف در سطح گسترده (جهانی

۷۶. از نظر جرم‌شناسان فرهنگی، زندگی دوم، (Second Life) همان حریم خصوصی انسان‌ها است. جایی که بسیاری از تعرض‌ها و تجاوزات رخ می‌دهد و احساسات واقعی آدم‌ها را نشان می‌دهد؛ زیرا انسان‌ها در زندگی رسمی خود، احساسات و عواطف خود را بروز نمی‌دهند (یا کمتر بروز می‌دهند). زندگی دوم تنها جایی است که آزادی، برابری و فراوانی به معنای واقعی کلمه وجود دارد. از این رو، می‌توان چنین گفت که میان زندگی دوم و مفهوم کارناوال هیچ تفاوتی وجود ندارد. آنچه افراد در کارناوال از خود نشان می‌دهند، جنبه‌هایی از زندگی دوم آنها را جلوه‌گر می‌سازد. زیرا در بستر کارناوال، افراد رها از قانون و جرم به کنش‌های مدنظر خود روی می‌آورند. بر این اساس، در این زندگی غیررسمی و نیز کارناوال، عقلانیت و قوانین، قدرت خود را از دست می‌دهند. نک مایک پرسدی، پیشین.

77. Mike Presdee

۷۸. هشتک {با نماد #} به زبان ساده برجسیبی است که برای دسته‌بندی و به اشتراک‌گذاری پست‌ها و نظرات درباره موضوعی خاص در سطح جهانی و فراتر از حلقه و فهرست دوستان به کار می‌رود.

و کشوری) به بیان عقاید خود و ابراز مخالفت با روند جاری و رسمی جامعه می‌پردازند و از این مسیر نظام‌های حاکم را با چالش مواجه و حتی وادار به واکنش می‌کنند. در این حالت، کارناوال در فضای مجازی شکل می‌گیرد و اثر خود را در فضای حقیقی به وجود می‌آورد. در واقع با مجازی شدن مفهوم کارناوال مواجه هستیم.

گرداندن افراد موسوم به اراذل و اوباش در سطح شهر و استفاده از ابزار رسانه جهت نمایش عمومی در جهت ایجاد هراس اخلاقی برای مخاطبان رسانه‌ها، نمونه‌ای دیگر از پدیده کارناوال از منظر جرم‌شناسی فرهنگی است.^{۷۹} در این مقوله، حاکمیت، با راه‌اندازی کارناوال، به دنبال نمایش قدرت و اقتدار خود به گروه‌های خرده فرهنگی و به حاشیه رانده شده‌ی جامعه است، با این پیام که به هیچ‌روی ناهنجاری‌های اجتماعی و مقاومت در برابر فرهنگ رسمی را برنخواهد تافت. صرف‌نظر از اشکالات حقوقی این کارناوال، به نظر می‌رسد، این امر، علاوه بر اینکه هیچ‌گونه اثر پیشگیری، آموزشی و ... ندارد، بلکه باعث تقویت روحیه مقاومت فرهنگی در برابر هنجارهای اجتماعی در آن افراد شده و بی‌اعتنایی بیشتر به فرهنگ و هنجارهای رسمی جامعه را در این خرده‌فرهنگ در پی خواهد داشت. ضمن اینکه در قوانین موجود، هیچ‌گونه تعریفی از اراذل و اوباش به عمل نیامده است و معیار تشخیصی هم در این خصوص در دسترس نمی‌باشد.^{۸۰} اراذل و اوباش مفهومی برساخته است و افرادی که سبک زندگی متفاوتی دارد و نوع متفاوتی از رفتار را که در تقابل با فرهنگ و هنجارهای رسمی و متداول جامعه است (مانند سبک خاص لباس پوشیدن، پیرایش مو، خال کوبی، ادبیات متفاوت و...)، برجسب اراذل و اوباش خورده و رودروی نظام عدالت جنایی قرار داده می‌شوند. صرف‌نظر از این که به تشهیر این افراد اشکالات حقوقی زیادی وارد است، در بین ارکان سیاست جنایی نیز در خصوص آن اتفاق نظری وجود ندارد.^{۸۱}

کارناوال از هر دو جهت چالش محسوب می‌شود. اگر سمت آن از بالا به پایین باشد، باعث ایجاد جو پلیسی در جامعه شده و سیاست اقتدارگرایانه را در سپر سیاست جنایی تقنینی حاکم خواهد کرد و ممکن است باعث نقض و تحدید آزادی‌های فردی، اجتماعی، حقوق شهروندی، نقض حریم خصوصی و...

۷۹. نک: فرهاد الله‌وردی و محمد فرجیها، «جرم‌انگاری رسانه‌ای»، مجله جهانی رسانه، ۹، ۱ (۱۳۹۳)، ۸۰-۵۵.
 ۸۰. نک: فرهاد الله‌وردی و محمد فرجیها، «برساخت اجتماعی اراذل و اوباش»، پژوهشنامه حقوق کیفری، ۱۸ (۱۳۹۷).
 ۸۱. مرکز رسانه قوه قضائیه اعلام کرد: در ماجرای اوباش‌گردانی اخیر، ریاست محترم قوه قضائیه، از همان لحظات اولیه اطلاع، به دادستان تهران دستور داده است درخصوص مصادیق تعدی از قانون و نقض حقوق شهروندی، با متخلفین اعم از بازپرس و یا مأمورین برخورد شود.

به بهانه‌های مختلف شود. اگر جهت آن از پایین به بالا باشد، باعث چالش‌های امنیتی خواهد شد. در کشور ایران، کلیه حرکت‌هایی اعتراضی که می‌شود در قالب کارناوال تبیین شوند، به دلیل همین چالش محسوب شدن و با دید امنیتی نگریستن به آنها، تبدیل به بحران‌های بزرگی شده‌اند که کل سیستم را درگیر خود کرده است. با توجه به اینکه در کارناوال، هژمونی گروه‌های قدرت به چالش کشیده می‌شود،^{۸۲} در نتیجه با حداکثری شدن حقوق کیفری و با توسل به جرم انگاری‌های افراطی و عوام‌فریبانه و اتخاذ سیاست کیفری ابرارگرایی و همچنین در حاشیه قرار گرفتن نظریه کثرت‌گرایی فرهنگی در علوم جنایی؛ پدیده کارناوالی شدن، قانون‌گذاری را از مسیر علمی و عقلانی خود خارج می‌کند.

۲-۲- فاصله گرفتن فرهنگ رسمی از فرهنگ غیررسمی

اقوام مختلفی (از جمله اقوام شمال ایران، آذری، بلوچ، عرب، فارس، کرد، لر و ...) در محدوده‌ی سرزمینی ایران زندگی می‌کنند که هر کدام آداب و رسوم و خرده‌فرهنگ‌های خاص خود را دارند. بیش از ۷۵ نوع زبان و گویش در ایران وجود دارد. مذاهب به رسمیت شناخته شده (به غیر از مذهب رسمی کشور)، زرتشتی، کلمی و مسیحی می‌باشد.^{۸۳} بنابراین، جامعه ایران از فرهنگ‌های مختلفی تشکیل یافته است که هر یک دارای خرده‌فرهنگ خاص خود می‌باشند. گروه‌های مسلط (مدیریت اجرایی کشور) در عرصه فرهنگ، قوانین و مقررات را براساس نظام هنجاری خود و بدون توجه به خرده‌فرهنگ‌ها، سلیقه‌ها و مذاهب و از همه مهم‌تر، خرده‌فرهنگ جهانی (غرب‌گرا) موجود در کشور تدوین می‌کنند و انتظار دارند همگان از آن تبعیت کنند. لذا افرادی که براساس هنجارها و ارزش‌های فرهنگ خاص خود و یا براساس خرده‌فرهنگ جهانی رفتار می‌کنند، به عنوان کج‌رو و مجرم شناخته شده^{۸۴} و دست به مقاومت فرهنگی^{۸۵} می‌زنند و به نوعی در سطح جامعه رفتار می‌کنند که با فرهنگ حاکم بر جامعه فاصله زیادی دارد و ساختارهای حاکمیتی و سیاسی جامعه را به چالش می‌کشد. نتایج برخی پژوهش‌های به عمل آمده، حاکی از این است که از نظر ابعاد سیاسی، بین هویت قومی و هویت

۸۲. پرسدی، پیشین، ۴۳.

۸۳. اصل ۱۳ قانون اساسی.

۸۴. سیدحسین سراج‌زاده و مینا بابایی، «نقض هنجارهای فرهنگ رسمی و سنتی و دلالت‌های مقاومتی آن»، نامه‌علوم اجتماعی، ۳۶، (۱۳۸۸)، ۱۶۰.

۸۵. مقاومت از منظر جرم‌شناسی فرهنگی، به اعمالی اطلاق می‌شود که علیه اعمال قدرت توسط نهادها، اشخاص یا ساختارهای اجتماعی است. به بیانی دیگر، به هر جریانی که برخلاف جریان غالب عمل کند، گفته می‌شود.

ملی تعارضاتی وجود دارد^{۸۶} که این امر می‌تواند تهدیدی بالقوه علیه امنیت کشور محسوب شود. در هر حال، حاکمیت برای حفظ انسجام و یکپارچگی خود، نیازمند تعریف نمادها و کالاهایی درون فرهنگ رسمی است که به معنای خاص، به هیچ یک از هویت‌های قومی متعلق نبوده و همه نیز آن را مشروع و متعلق به خود بدانند. سیاست فرهنگی‌ای که دغدغه برساخت هویت یکپارچه ملی را دارد، زمانی موفق است که این حس مشروعیت و تعلق را در قومیت‌های گوناگون ایجاد نماید.^{۸۷} ولی تاکنون سیاست منسجم و مشخصی در قبال نکتز قومی و فرهنگی در سیاست‌گذاران جنایی کشور مشاهده نشده است.

جرم‌شناسی فرهنگی، براساس نظریه خرده‌فرهنگی بیرمگام بر اهمیت طبقه، قومیت و جنسیت در تحلیل فرهنگ جوانان تأکید دارد. مفهوم مقاومت فرهنگی، مفهوم اصلی مورد استفاده این نظریه برای تحلیل رفتار جوانان،^{۸۸} طبقه کارگر و مقاومت خاموش آنان در برابر اقتدار دولت می‌باشد. بر این اساس، سبک پوشش، زندگی، موسیقی و ... می‌تواند سمبل مقاومت و مخالفت سیاسی در برابر حاکمیت و قدرت باشد. در شرایطی که مفر کافی برای بیان و اظهار عقیده موجود نمی‌باشد و صاحبان قدرت دیدگاه‌های اکثریتی از جامعه را در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی نادیده می‌گیرند، رفتارهایی که از نظر صاحبان قدرت کج‌روی و ناهنجاری تلقی می‌شود، می‌تواند به عنوان سمبل و نماد مقاومت باشد.^{۸۹} بدین سان، شکافی بین فرهنگ رسمی و غیررسمی به وجود می‌آید و برخی خرده‌فرهنگ‌ها و صاحبان فرهنگ غیررسمی که خود را در تعارض با فرهنگ رسمی می‌بینند، دست به عصیان برداشته و نسبت به فرهنگ رسمی جامعه بی‌اعتنا می‌شوند. در نتیجه برچسب مجرمانه می‌خورند و خود را در تقابل با دستگاه قضایی و قوانین

۸۶. نک: ابراهیم حاجیان، «نسبت هویت ملی با هویت قومی در میان اقوام ایرانی»، مجله جامعه‌شناسی ایران، ۳ و ۴ (۱۳۸۷)، ۱۶۴-۱۴۳.

۸۷. رضا صمیم و نادر نورمحمد، «ارزیابی سیاست‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در برساخت هویت ملی در مواجهه با نکتز قومی»، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی «۲۳ (۱۳۹۰)، ۱۵۰.

۸۸. براساس برخی تحقیقات به عمل آمده، علی‌رغم جرم‌انگاری، خوانش‌های جوانان در برخی حوزه‌های فرهنگی، بسیار متفاوت از خوانش‌های رسمی و قانونی می‌باشد. برای نمونه نک: علی یعقوبی و نسرین اسلامی، «مطالعه جرم‌های جوانان در شهر رشت از منظر جرم‌شناسی فرهنگی»، مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۳ (۱۳۹۸)، ۱۵۹-۱۳۳؛ محمد فرجیها و فرهاد الله‌وردی، «رویکرد جرم‌شناسی فرهنگی به تغییر الگوی مصرف مواد مخدر در میان جوانان»، آموزه‌های حقوق کیفری، ۷ (۱۳۹۷)، ۱۰۶-۸۳.

۸۹. سراج‌زاده و بابایی، پیشین، ۱۶۲.

موجود در جامعه می‌بینند و به نوعی در حاشیه قرار می‌گیرند.

ممکن است، یک جمعیت به حاشیه رانده شده، قدرت سیاسی و اجتماعی چندانی نداشته و نتواند حرف‌هایشان را به گوش کسی برساند، ولی قطعاً ظرفیت و قابلیت منفی عظیمی برای به هم ریختن نظام اجتماعی و ناخوشایند ساختن زندگی دیگران خواهند داشت.^{۹۰}

حکومت‌ها هیچ‌گاه نقض هنجارهای رسمی^{۹۱} و حاکم بر جامعه را بر نمی‌تابند و آن را تهدیدی علیه تمامیت و حاکمیت خود تلقی کرده و به شدت با آن برخورد می‌کنند و در تلاشند که سیاست یکپارچگی فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و... را در جامعه حاکم نمایند. در مقابل گروه‌های خرده‌فرهنگی نیز بر پایبندی خود به هنجارهای غیررسمی^{۹۲} پافشاری می‌نمایند. نمونه بارز آن، طرح موسوم به ارتقای امنیت اجتماعی است که فراجا آن را در راستای مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تحت عنوان «طرح جامع عفاف و حجاب» اجرا می‌کند که هدف آن مقابله با ناهنجاری‌های فرهنگی و... موجود در جامعه عنوان شده است. به نظر می‌رسد که اکثریت مردم، همراهی لازم را با طرح مذکور ندارند. حوادث تلخی هم که در مشهد در بازی تیم ملی فوتبال ایران با لبنان برای بانوان رقم خورد، خود گویای فاصله گرفتن فرهنگ رسمی از فرهنگ غیررسمی جامعه می‌باشد، چرا که قشر بانوان جامعه ورود به ورزشگاه‌ها را حق مسلم خود می‌دانند و بر آن پای می‌فشارد، در حالی متصدیان امر آن را بر نمی‌تابند. به نظر می‌رسد که مفهوم امنیت اجتماعی در نظر طراحان این طرح تعریف مشخصی ندارد و بیشتر بار سیاسی را به اذهان متبادر می‌نماید. امنیت اجتماعی باید در چهارچوب مفهومی تعریف شود که کلیه خرده‌فرهنگ‌های موجود در جامعه در باره آن اتفاق نظر داشته باشند و جرم‌انگاری در این چهارچوب نیز باید مبتنی بر هنجارهای خرده‌فرهنگی و عرف جامعه باشد تا بتواند مقبولیت عمومی را در پی داشته باشد. به عنوان

۹۰. امیر پاک‌نهاد، سیاست جنایی ریسک‌مدار، چاپ اول (تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۸)، ۲۸۰.

۹۱. هنجارهای رسمی، مشتمل بر قوانین تشکیلاتی، اداری و مالی کشور و واحدها و مؤسسه‌های تابعه است؛ مانند قانون اساسی، قانون مدنی، قوانین حقوقی و جزایی. هنجارهای رسمی، به وسیله نمایندگان مجلس وضع می‌شود و بخش اعظم کارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، اداری و سازمانی براساس آن انجام می‌گیرند و سازمان‌های قضایی و نیروهای انتظامی برای نظارت بر اجرای آنها، به وجود آمده‌اند.

۹۲. هنجارهای غیررسمی، هنجارهایی است که توسط فرد یا افرادی وضع نشده، بلکه خود به خود و به صورت تدریجی از اتفاقات روزمره زندگی سرچشمه گرفته و خاستگاهی جز کل جامعه ندارند. این هنجارها، جزئی از فرهنگ عامه است که آنها را با عنوان سنت‌ها، رسم‌ها و آداب و رسوم می‌شناسیم. (هدایت‌اله ستوده، آسیب‌شناسی اجتماعی (تهران: انتشارات آوای نور، ۱۳۸۹)، ۳۱.

مثال: جرم‌انگاری نگهداری سلاح در مناطقی که داشتن سلاح به عنوان یک رفتار و عادت اجتماعی و عرف محلی تلقی می‌شود، چگونه باید توجیه شود؟ یا تجارت مواد مخدر در استان‌های شرقی؟ و یا پدیده‌ی کولبری در استان‌های غربی؟ بنابراین جرم‌انگاری در این پارادایم، اگر متخذ از عرف عملی و محلی نباشد، کاری عبث و بیهوده است که بیشتر باعث کاهش ابهت و اقتدار قوانین خواهد شد و مقاومت مدنی و عملی را در پی خواهد داشت.

البته از این نکته نیز نباید غافل ماند که همیشه این خرده‌فرهنگ‌ها نیستند که به عنوان تهدیدی در برابر فرهنگ رسمی تلقی می‌شوند، بلکه خود فرهنگ حاکم نیز در مواردی به فرهنگ‌سازی جرم در جامعه می‌پردازند. از آن جمله می‌توان به جرائم زیست محیطی، فرهنگ مصرف‌گرایی یا به تعبیری جرم‌شناسی فرهنگی دولت^{۹۳} نیز اشاره کرد.^{۹۴}

۳-۲- ظهور خرده‌فرهنگ و سبک‌های جدید زندگی اجتماعی

جهانی‌شدن، خواه ناخواه امروزه خود را به همه جوامع تحمیل کرده و از این رهگذر، سبک‌های جدیدی از زندگی فردی و اجتماعی و خرده‌فرهنگ‌های تازه‌ای به وجود آمده که چالش‌برانگیز بوده و سیاست‌گذاران فرهنگی و جنایی را سردرگم کرده است. به عنوان مثال؛ می‌توان از پدیده ازدواج سفید، موضوع هم‌جنس‌گرایان، نگهداری حیوانات خانگی، مرگ خود خواسته و... را نام برد.

به عقیده آنتونی گیدنز^{۹۵} (از نظریه‌پردازان بزرگ جهانی‌شدن)، جهانی‌شدن فرآیندی است که در آن روابط بین چهارچوب‌های اجتماعی یا مناطق مختلف در سراسر جهان به هم پیوند می‌خورد؛ بنابراین، جهانی‌شدن می‌تواند به عنوان تشدید روابط اجتماعی در سراسر جهان که مناطق دور را به هم پیوند می‌دهد، تعریف شود. آن‌گونه که اتفاقات محلی به وسیله حوادثی که مایل‌ها دورتر حادث می‌شوند، شکل می‌گیرد. برای جهانی‌شدن، انواع مختلفی در نظر گرفته‌اند که جهانی‌شدن فرهنگ یکی از آنها می‌باشد. جهانی‌شدن فرهنگ، به دنبال خود، سبک‌های جدیدی از زندگی را به ارمغان آورده است. به عبارتی دیگر؛ با توجه به افزایش تعداد افراد و گروه‌های اجتماعی، تعلقات فرهنگی، دیگر به سرزمین‌هایی که به لحاظ مکانی به هم پیوسته‌اند، محدود نمی‌شود. بلکه از الگوهای جابه‌جایی و تحرک فراملی پیروی

93. Cultural Criminology of State

۹۴. نک: بریسمن و ساوس، پیشین، ۵۴-۳۵.

95. Anthony Giddens

می‌کنند.^{۹۶}

از این رهگذر، فضای مجازی و شبکه‌های نوین اجتماعی، واقعیت غیرقابل انکار و جزء لاینفک زندگی امروزی می‌باشند و کلیه بخش‌های حاکمیت (از جمله سیاست جنایی تقنینی) را به چالش کشیده است که اگر غیر از این بود، منجر به تصویب قانون جرائم رایانه‌ای (سال ۱۳۸۸) و همچنین ارائه طرح جنجالی موسوم به صیانت از فضای مجازی نمی‌شد.^{۹۷} علت آن نیز این است که به علت امنیت‌گرایی حاکم بر بخش قانون‌گذاری، همیشه به چشم یک تهدید به فضای مجازی نگریسته شده است.

به طور کلی، اینترنت و فضای مجازی، قدرت شگفت‌انگیزی در به وجود آمدن خرده‌فرهنگ‌های متفاوت بازی می‌کنند. اقبال کاربران ایرانی به استفاده از فضای مجازی (صرف‌نظر از محاسن آن)، به صورت بالقوه، تهدیدی علیه اقتدارگرایی تلقی می‌شود که به جای مدیریت صحیح این پدیده‌ی نوظهور و تولید محتوای عامه‌پسند، با ابزار جرم‌انگاری و فیلترینگ به مقابله با آن پرداخته شده و در نتیجه با مقاومت فرهنگی سرسختانه کاربران مواجه شده است. به بیانی دیگر، به جای دید فرهنگی به آن، همیشه از زاویه امنیتی به فضای مجازی نگریسته شده و به همین خاطر انرژی زیادی از سیاست جنایی تقنینی مصروف آن شده است.

براساس آمار غیررسمی منتشرشده،^{۹۸} تعداد کاربران ایرانی در برخی از شبکه‌های اجتماعی به شرح

زیر می‌باشد:

نام شبکه اجتماعی	تعداد کاربران	توضیحات
تلگرام	۴۰ تا ۴۵ میلیون	این شبکه اجتماعی فیلتر شده است.
اینستاگرام	۲۴/۰۰۰/۰۰۰	۲۰٪ جمعیت کشور از این شبکه استفاده می‌کنند. این شبکه اجتماعی فیلتر شده است.

۹۶. کاتجا فرانکوآس. جهانی شدن و جرم. چاپ اول (تهران: انتشارات علمی، ۱۳۹۱)، ۲۰۰.

۹۷. در خصوص طرح اخیر که در سال ۱۴۰۰ ارائه شده است، حتی توافقی بین طراحان آن وجود ندارد. به طوری که از ابتدای ارائه آن، چهار بار عنوان آن تغییر کرده است و اکنون با نام تنظیم مقررات خدمات فضای مجازی در جریان بررسی در مجلس می‌باشد. (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دسترسی در ۱۳۰۰/۱۱/۹، <https://rc.majlis.ir/fa>).
 اخیراً نیز رئیس مجلس در اظهارنظری شخصی با آن مخالفت کرده است.

۹۸. پلتفرم جامع مدیریت شبکه‌های اجتماعی، دسترسی در ۱۳۹۹/۱۱/۲۱، <https://novinhub.com>.

این شبکه اجتماعی فیلتر شده است. ۴۲٪ از کاربران خاورمیانه ایرانی هستند.	۲/۴۰۰/۰۰۰	فیس‌بوک
این شبکه اجتماعی فیلتر شده است. کاربران ایرانی روزی ۱۰۰ هزار توییت می‌کنند. در سال چیزی حدود ۴۰ میلیون توییت.	۲/۰۰۰/۰۰۰	توییتر
-	۲/۷۰۰/۰۰۰	لینکدین
این شبکه اجتماعی فیلتر شده است.	۴۷/۰۰۰/۰۰۰	واتساپ

لازم به ذکر است که شبکه‌های تلگرام، فیس‌بوک، توییتر، اینستاگرام و واتساپ در ایران فیلتر می‌باشند و کاربران برای دسترسی به آنها از فیلترشکن استفاده می‌نمایند. براساس فهرست موضوعی مصادیق محتوای مجرمانه قانون جرائم رایانه‌ای (موضوع ماده ۲۲ آن قانون)، که توسط کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه اعلام شده است، انتشار فیلترشکن‌ها و آموزش روش‌های عبور از سامانه‌های فیلترینگ، جرم تلقی شده و مجازات آن نیز به ماده ۲۵ قانون مذکور (بندج) ارجاع داده شده است. به عبارت ساده‌تر، ۴۰ تا ۴۵ میلیون نفر در بستر تلگرام، حدود ۲ میلیون در بستر فیس‌بوک، حدود ۲ میلیون در بستر توییتر^{۹۹}، ۴۷ میلیون در بستر واتساپ و حدود ۲۴ میلیون نفر در بستر اینستاگرام، کاربر ایرانی وجود دارد که برخلاف سیاست‌های جاری از این شبکه‌ها با استفاده از فیلترشکن استفاده می‌کنند که چالش جدی برای سیاست‌گذاران جنایی محسوب می‌شود. بدین معنی که بی‌تفاوتی به این امر، بیهوده بودن وضع جرائم و ممنوعیت‌های وضع شده را به طرز بسیار آشکاری نمایان می‌سازد. از طرف دیگر، نحوه واکنش به این موضوع نیز (با توجه تعداد زیاد کاربران) خود مقوله پیچیده دیگری است. لازم به توضیح است که هر چند استفاده از فیلترشکن جرم انگاری نشده است ولی ماده یک قانون جرائم رایانه‌ای چنین مقرر کرده است:

هر کس به طور غیرمجاز به داده‌ها یا سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی که به وسیله تدابیر امنیتی حفاظت شده است دسترسی یابد، به محکوم خواهد شد.

به نظر می‌رسد؛ طراحان سیاست جنایی تقنینی در خصوص فضای مجازی، کوچک‌ترین توجهی به افکار عمومی و عرف و فرهنگ جامعه ندارند. در این شرایط، طبیعی است که خروجی این رویکرد، قوانین

۹۹. نکته شگفت‌انگیز در خصوص توییتر این است که علی‌رغم فیلتر بودن آن و مجرمانه بودن عبور از سامانه‌های فیلترینگ، بسیاری از سیاست‌مداران ارشد نظام از آن استفاده می‌کنند. در این شرایط چگونه می‌توان پایداری به قوانین را از مردم عادی انتظار داشت!

از پیش شکست خورده و کاهش ابهت سیاست جنایی خواهد بود.^{۱۰۰} با توجه به اهمیت موضوع فضای مجازی که زندگی فردی و اجتماعی را دگرگون کرده و بخش اعظم اوقات روزانه افراد مصروف آن می‌شود، به همین خاطر در این بخش بیشتر به موضوع فضایی مجازی پرداخته شد. ولی صرف نظر از این موضوع، در حوزه فردی، دگرگونی‌هایی از جنس موضوعات فرهنگی و خرده‌فرهنگی را شاهد هستیم (مثل موضوع دگرباشان جنسی)، که صرف نظر از جنبه‌های اعتقادی - مذهبی، چالش‌هایی بسیار جدی در جامعه کنونی ایران محسوب می‌شوند و حتی از نظر قانونی، دارای مجازات‌های سنگینی هستند. این در حالی است که این قبیل موضوع‌ها در سایر کشورها، بهنجار و حتی در بعضی از کشورها قانونی تلقی شده‌اند.

با توجه به محدودیت‌های موجود، آمار شفاف و روشنی در خصوص پدیده‌هایی مانند ازدواج سفید و همچنین هم‌جنس‌گرایی در ایران وجود ندارد. ولی برخی تحقیقات انجام شده، حاکی از گسترش پدیده ازدواج سفید در جامعه به عنوان یک رفتار خرده‌فرهنگی می‌باشد که باید توجه جدی به این موضوع داشت. با انکار وجود آن در جامعه، وضعیت بغرنج‌تر خواهد شد.^{۱۰۱} خواه ناخواه، این پدیده‌ها به علت حاکمیت فرهنگ جهانی (جهانی‌شدن فرهنگ) خود را به جامعه ایران تحمیل و اثرات خود را نیز برجا گذاشته‌اند.^{۱۰۲} این در حالی است که این پدیده‌ها در برخی از کشورها از هیچ‌گونه حساسیت قانونی و فرهنگی برخوردار نمی‌باشند. پدیده قمه‌زنی در ایام ماه محرم نیز یک رفتار خرده‌فرهنگی بسیار ریشه‌دار است که صرف نظر از اقدامات قهرآمیز جهت جلوگیری از آن و علی‌رغم ممنوعیت‌های مذهبی، هنوز در جامعه رواج دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

از منظر آموزه‌های جرم‌شناسی فرهنگی، جرم محصول نابرابری‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جوامع می‌باشد؛ بنابراین، بزهکار نیز، خروجی همین سیاست‌ها است و اگر نابرابری‌ها موجود

۱۰۰. چندی پیش، یکی از نمایندگان مجلس در واکنش به انتقادات وارده به طرح موسوم به صیانت از کاربران در فضای مجازی گفته است: در اجرای طرح صیانت، روزی ۲۰ هزار بار فحش خوردم اما من کار خودم را خواهم کرد. اقتصاد نیوز،

دسترسی در ۱۹/۷/۱۴۰۰، <https://www.eghtesadnews.com>

۱۰۱. همشهری آنلاین، ۲۳/۵/۱۳۹۷، دسترسی در www.hamshahronline.ir/news/413656

۱۰۲. قتل جوان ۲۰ ساله در اهواز به دست اقوام خود به ظن هم‌جنس‌گرا بودن.

Amnesty International, 17/05/2021, amnesty.org

به وی تحمیل نمی‌شد و مدیریت فرهنگی جامعه خدمات بهتری ارائه می‌کرد، چه بسا هیچ‌گاه رودرروی نظام عدالت جنایی قرار نمی‌گرفت.

براساس یافته‌های این پژوهش، با توجه به بافت فرهنگی و اجتماعی جامعه ایران (که به مثابه رنگین‌کمانی از فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌های مختلف می‌باشد)، سیاست غالب فرهنگی کشور، سایر فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌ها را به عنوان تهدیدی علیه امنیت خود تلقی می‌کند و درصدد یکپارچه‌سازی فرهنگی جامعه می‌باشد که امری سهل و ممتنع می‌نماید. سیاست امنیت‌گرایی موجود، به دنبال خود دیدگاه امنیتی را در سیاست‌گذاری‌های جنایی تقنینی و جرم‌شناسی حاکم کرده و از این رهگذر، حقوق و آزادی‌های فردی، اجتماعی و فرهنگی و همچنین حریم خصوصی شهروندان را با توسل به جرم‌انگاری حداکثری (سیاست تسامح صفر)، استفاده ابزاری از حقوق کیفری و دشمن‌انگاری بزهکار، مورد تهدید قرار داده است؛ بنابراین، کلیه خرده‌فرهنگ‌های کوچک به حاشیه رانده شده و به آتش زیر خاکستر تبدیل شده‌اند.

ساختار پُرآبراد نظام عدالت جنایی نیز یکی دیگر از مشکلات سیاست‌گذاری جنایی تقنینی در ایران می‌باشد. به طوری که با تورم نهادهای قانون‌گذاری مواجه می‌باشد که هر یک از آنها، دیدگاه‌های خاص خود را در سیاست‌گذاری‌ها غالب می‌داند. حتی ابایی ندارند از دین نیز به عنوان ابزاری در جهت پیشبرد اهداف فرهنگی و سیاست شکست‌خورده‌ی یکپارچه‌سازی فرهنگی استفاده نمایند. نکته جالب اینکه، سطوح مختلف سیاست جنایی نیز با بحران مواجه می‌باشد. چرا که هر یک از آنها، خوانش‌های خود را از حقوق فردی، اجتماعی و فرهنگی شهروندان دارند که با بقیه بسیار متفاوت است. به طوری که این موضوع بارها در فضای عمومی و رسانه‌ای جامعه نیز علنی شده است.

در حال حاضر، کارناوالی شدن پدیده‌ی مجرمانه چالش جدی را پیش‌روی سیاست جنایی کشور قرار داده است. حرکت‌های اعتراضی چند سال اخیر حاصل همین سیاست امنیت‌گرایی است که مجال به بروز و تخلیه احساسات رسوخ کرده در عواطف گروه‌های خرده‌فرهنگی (زندگی دوم) را نداده است. در حالی اگر حق اعتراضات مسالمت‌آمیز (کارناوالی) که در قانون اساسی نیز تصریح شده است، به رسمیت شناخته می‌شد، بسیاری از اتفاقات تلخ روی نمی‌داد.

عدم اختصاص جایگاه اجتماعی به فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌های غیررسمی در سیاست جنایی، باعث ایجاد شکافی عظیم بین فرهنگ رسمی و فرهنگ غیررسمی شده است که این امر می‌تواند حتی یکپارچگی سرزمینی را با تهدید جدی مواجه نمایند.

باید بپذیریم که پدیده جهانی‌شدن و گسترش استفاده از اینترنت و فضای مجازی، سبک‌های جدیدی از زندگی فرهنگی، اجتماعی و فردی را به وجود آورده است که (حتی علی‌رغم ممنوعیت‌های مذهبی) تبدیل به خرده‌فرهنگ‌های رفتاری در جامعه شده که به هیچ‌وجه نمی‌توان با ابزار کیفری به مقابله با آنها پرداخت. ولی همیشه در مواجهه با پدیده‌های نوظهور و جدید فرهنگی، به جای توسل به راه‌حل‌های فرهنگی، از در دسترس‌ترین ابزار (یعنی حقوق کیفری) استفاده شده است که نتیجه آن نیز قوانین متروک و ناکارآمد می‌باشد. علی‌رغم این موضوع، حاضر نیستیم از تجارب ناموفق گذشته در جهت بهبود سیاست‌گذاری‌های آتی استفاده کنیم.

جهت فائق آمدن بر چالش‌های موجود، پیشنهاد می‌گردد:

۱- علاوه بر لزوم اصلاح ساختار نظام عدالت جنایی (بر مبنای اصل پذیرفته شده تفکیک قوا)، باید در درجه اول به این نکته اساسی توجه شود که دستیابی به جامعه‌ای یک‌دست از نظر فرهنگی (که از اهداف سیاست جنایی مدل اقتدارگرایی فراگیر می‌باشد)، اگر غیرممکن نباشد، دست‌کم بسیار دشوار می‌نماید؛ بنابراین، باید با ایجاد فضای باز سیاسی، فرهنگی و اجتماعی و فراهم آوردن بسترهای لازم، فرصت ظهور و بروز به هنجارهای فرهنگی غیررسمی جامعه نیز داده شود تا آنان فرهنگ رسمی را در تقابل با فرهنگ خودشان احساس نکرده و تعامل سازنده‌ای با فرهنگ مسلط بر جامعه داشته باشند. برآیند این امر، کاهش تورم کیفری، پیشگیری فرهنگی از جرم و پویایی سیاست جنایی تقنینی خواهد بود؛ چرا که اصل اباحه است و مداخله حقوق کیفری در حوزه‌های مختلف زندگی شهروندان (از جمله حوزه فرهنگ و زندگی دوم)، باید امری بسیار استثنایی محسوب و تابع اصول و ضوابط خدشه‌ناپذیری باشد.

۲- سیاست جنایی افتراقی بر مبنای مناطق مختلف جغرافیایی ایران، در مواجهه با خرده‌فرهنگ‌ها، می‌تواند تا حدودی به حل مشکل کمک نماید. در این مسیر و برای دسترسی کلیه افراد به دادرسی عادلانه و منصفانه بر مبنای ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی متنوع خود، علاوه بر به رسمیت شناخته شدن دفاع فرهنگی در فرآیند کیفری، نهادهایی مانند هیئت‌منصفه (که نماینده واقعی اقلیت‌های مختلف و بازتاب‌دهنده واقعی افکار عمومی و عرف جامعه باشد)، در جرائم بدون بزه‌دیده، می‌تواند چراغ راه نظام عدالت جنایی باشد.

۳- براساس دکترین جرم‌شناسی فرهنگی، بیشتر جرائم ریشه در فرهنگ دارند و اکثر جرم‌انگاری‌های این حوزه نیز دارای ملاحظات سیاسی-امنیتی بوده و برساخته‌گفتمان مسلط جامعه می‌باشند، بنابراین،

جرم‌انگاری رفتارهایی که تبدیل به خرده‌فرهنگ، هنجار و ارزش در نزد گروه‌های خاصی شده است (با توسل به توجیحات اقتدارگرایانه)، مقبول عامه قرار نمی‌گیرد؛ بنابراین، قوانین نباید با سبک زندگی افراد در تعارض بوده و حریم خصوصی و دایره آزادی آنها را تنگ‌تر کند و به حقوق مکتسبه فرهنگی افراد خدشه وارد کند. باید حق متفاوت زیستن برای کلیه افراد جامعه و همچنین برخورداری از زندگی دوم (به منظور تخلیه هیجانات رسوخ کرده و پیشگیری از تقابل هنجارهای رسمی با هنجارهای غیررسمی و در نتیجه جلوگیری از آشفتگی اجتماعی و فرهنگی) محترم شمرده و به رسمیت شناخته شود. همچنان که در قوانین کیفری، ابزارهایی برای فردی کردن مجازات‌ها در اختیار قضات می‌باشد، به همین ترتیب، باید ابزارهایی نیز در جهت فرهنگی کردن مجازات‌ها در دسترس قرار گیرد تا قضات بتوانند بر اساس فرهنگ خاص هر منطقه، قضاوت کنند.

۴- کلیه مراحل فرآیند کیفری، باید مبتنی بر به رسمیت شناخته شدن هنجارهای فرهنگی افراد درگیر در آن باشد و قابلیت استناد به آنها به عنوان یک حق طبیعی، مورد پذیرش واقع شود. در واقع، اصل مربوط به حق مجازات نشدن، مفهوم زندگی دوم و پیشگیری از وقوع جرم، می‌تواند ضرورت استناد به هنجارهای فرهنگی و برخورداری از حق دفاع فرهنگی را به عنوان یکی از حقوق اساسی توجیه کند. ۵- در یک جامعه متکثر از نظر فرهنگی (مثل جامعه ایران با تنوع ادیان، مذاهب و قومیت‌های مختلف)، تبلور هنجارها و ارزش‌های گروه‌های مختلف اجتماعی و خرده‌فرهنگ‌های موجود و به حاشیه رانده شده در سیاست جنایی، امری اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. علاوه بر آن، یک سیاست جنایی تقنینی کارآمد، باید از پشتوانه غنی علمی سایر علوم مرتبط برخوردار بوده و با اسناد بین‌المللی (همانند میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، اعلامیه جهانی حقوق بشر و ...) نیز مطابقت داشته باشد تا بتواند به اهداف مورد نظر خود دست پیدا کند. در غیر این صورت، با بحران مشروعیت مواجه شده و در نتیجه مقاومت فرهنگی و مدنی را در برابر قوانین مصوب در پی خواهد داشت.

۶- تصویب و اعمال قوانین، بدون توجه به پس‌زمینه‌های فرهنگی، اعمال و وقایع اجتماعی، علاوه بر اینکه نتیجه‌ای در پی نخواهد داشت، مقاومت فرهنگی را موجب خواهد شد. همان‌گونه که قانون کشف حجاب در سال ۱۳۱۴ بنا به علل فرهنگی، منجر به همه‌گیری دائمی پدیده بی‌حجابی در جامعه آن زمان نشد، امروزه نیز این فرآیند شکل عکس پیدا کرده است. به این معنی که با ابزار کیفری، به هیچ‌روی نمی‌توان به مقابله با پدیده‌های فرهنگی (مانند بی‌حجابی و ...) پرداخت؛ بنابراین، کلیه جرم‌انگاری‌ها باید دارای پیوست مطالعات فرهنگی و مردم‌شناختی باشند. در حالی که شاهد نوعی

شتاب‌زدگی در تصویب قوانین می‌باشیم که قوانین آزمایشی و آیین‌نامه‌ای شدن حقوق کیفری گواه این موضوع می‌باشد.

۷- همان‌گونه که در عرصه علم اقتصاد گفته می‌شود که دولت‌ها بازرگانان خوبی نیستند، در حوزه فرهنگ و هنجارگذاری‌های فرهنگی نیز، دولت‌ها کارفرمایان فرهنگی خوبی نیستند و دخالت آنها در حوزه‌های فرهنگی، اوضاع را پیچیده‌تر می‌کند؛ بنابراین باید عرصه را برای مشارکت سایر نهادهای مدنی، اجتماعی و فرهنگی در سیاست جنایی و انهدن و زمینه‌را برای شکل‌گیری سیاست جنایی مشارکتی واقعی فراهم نمایند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- الله‌وردی، فرهاد. «رویکرد جرم‌شناسی فرهنگی به عدالت کیفری جوانان». رساله دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۹۳.
- الله‌وردی، فرهاد و محمد فرجیها. «برساخت اجتماعی اراذل و اوباش (چالش‌های مفهومی طرح مبارزه با اراذل و اوباش از منظر جرم‌شناسی فرهنگی)». پژوهشنامه حقوق کیفری ۹، ۲ (۱۳۹۷).
- Doi: 80-55. 10.22124/jol.2018.7197.1309
- الله‌وردی، فرهاد و محمد فرجیها. «جرم‌انگاری رسانه‌ای». مجله جهانی رسانه ۹، ۱ (۱۳۹۳)، ۲۳-۵۰.
- الله‌وردی، فرهاد و محمد فرجیها. «رویکرد جرم‌شناسی فرهنگی به تغییر الگوی مصرف مواد مخدر در میان جوانان». آموزه‌های حقوق کیفری رضوی ۷ (۱۳۹۳)، ۱۰۶-۸۳.
- امیری، نادر. «زمینه فکری و اندیشه ادبی باختین». مطالعات جامعه‌شناختی ۲۴، ۱، ۲۹۱-۳۱۷.
- ایروانیان، امیر. نظریه عمومی سیاست‌گذاری جنایی. چاپ اول. تهران: پژوهشکده حقوقی شهر دانش، ۱۳۹۲.
- آجیلی، هادی و زهرا مینی کشه. «بررسی علل پیوستن جوانان اروپایی به داعش». پژوهشنامه رسانه بین‌الملل ۱ (۱۳۹۵)، ۲۱۷-۲۳۸.
- آزاد ارمکی، تقی. جامعه‌شناسی فرهنگ. چاپ چهارم. تهران: نشر علم، ۱۴۰۱.
- آقابابایی، حسین. قلمرو امنیت در حقوق کیفری. چاپ اول. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۹.
- آقایی، سارا. تحلیل جرم در جرم‌شناسی فرهنگی. چاپ اول. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۷.
- آسیایی، رؤیا. درآمدی بر جرم‌شناسی فرهنگی. چاپ اول. تهران: انتشارات مجد، ۱۳۹۶.
- بوزان، باری. مردم، دولت‌ها و هراس. چاپ اول. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۴۰۰.
- پاک‌نهاد، امیر. سیاست جنایی ریسک‌مدار. چاپ اول. تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۸.
- پرسدی، مایک. جرم‌شناسی فرهنگی و کارناوال جرم. چاپ اول. ترجمه رؤیا آسیایی. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۶.
- توکلی، یعقوب و محسن محمدی. «بررسی علل و زمینه‌های پیوستن به داعش». پژوهش‌های منطقه‌ای ۱۳ (۱۳۹۵)، ۱۶-۴۸.

- حاجیانی، ابراهیم. «نسبت هویت ملی با هویت قومی در میان اقوام ایرانی». مجله جامعه‌شناسی ایران ۳ و ۴ (۱۳۸۷)، ۱۴۳-۱۶۴.

Doi: 20.1001.1.17351901.1387.9.3.6.5

- حبیب‌زاده، محمدجعفر. «آسیب‌شناسی نظام عدالت کیفری ایران». مجله علوم اجتماعی دانشگاه شیراز ۲۱، ۲ (۱۳۸۳)، ۱۶۵-۱۳۹.

- حسینی، سیدحسین و حمیدرضا دانش‌ناری. «قابلیت استناد به هنجارهای فرهنگی در مرحله تعیین کیفر». مطالعات حقوق تطبیقی ۷، ۲ (۱۳۹۵)، ۵۴۹-۵۳۳.

Doi: 10.22059/jcl.2016.60692

- دکسردی، والتراس. جرم‌شناسی انتقادی معاصر. چاپ سوم. ترجمه مهرداد رایجیان اصلی و حمیدرضا دانش‌ناری. تهران: نشر دادگستر، ۱۳۹۸.

- دلماس‌مارتی، می‌ری. نظام‌های بزرگ سیاست جنایی. چاپ چهارم. ترجمه علی‌حسین نجفی ابرندآبادی. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۸.

- ذکایی، محمد سعید. «جرم‌شناسی فرهنگی و مسئله جوانان». مجله جامعه‌شناسی ایران، ۱ و ۲ (۱۳۹۱)، ۸۳-۵۸.

- رحیمی نژاد، اسمعیل، صادقی، سالار، حقوق کیفری در سنجه جرم‌شناسی پست مدرن، پژوهشنامه حقوق کیفری، شماره ۱۵، ۱۳۹۶.

Doi: 10.22124/jol.2017.2288

- زینالی، امیرحمزه. مبانی مداخله حقوق کیفری ایران در حوزه فرهنگ و چالش‌های فراروی آن، مجموعه مقالات علوم جنایی. چاپ دوم. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۲.

- رایجیان اصلی، مهرداد. «تبیین استراتژی عقب‌نشینی یا تحدید دامنه مداخله حقوق جزا». مجله حقوقی دادگستری ۴۱ (۱۳۸۱)، ۱۱۸-۹۳.

- بریسمن، اوی و نیگل ساوس. جرم‌شناسی فرهنگی سبز. ترجمه اسمعیل رحیمی نژاد و مهدی بابایی. تهران: انتشارات مجدد، ۱۳۹۶.

- سراج‌زاده، سیدحسین و مینا بابایی. «نقض هنجارهای فرهنگ رسمی و سنتی و دلالت‌های مقاومتی آن». نامه علوم اجتماعی ۲۶ (۱۳۸۸)، ۱۷۸-۱۵۳.

- ستوده، هدایت‌ا... آسیب‌شناسی اجتماعی. چاپ بیست و یکم. تهران: انتشارات آوای نور، ۱۳۸۹.

- شاطری پور اصفهانی، شهید و وحید یامین‌پور. فرهنگ، سبک زندگی و جرم. چاپ اول. تهران: پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی، ۱۳۹۶.

- شمس ناتری، محمد ابراهیم و محمدعلی جاهد. «عوامل و نتایج تورم کیفری و راهکارهای مقابله با آن». نشریه فقه و حقوق ۵، ۱۷ (۱۳۸۷): ۹۳-۱۲۰.

- صادقی فسایی، سهیلا. «جرم: برساخته ذهنیت، گفتمان و قدرت». فصلنامه حقوق و سیاست ۳۳ (۱۳۹۰)، ۲۴۲-۲۱۹.

- صاعی، پرویز. حقوق و اجتماع. چاپ اول. تهران: انتشارات طرح‌نو، ۱۳۸۱.

- صمیم، رضا و نادر نورمحمد. «ارزیابی سیاست‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در برساخت هویت ملی در مواجهه با تکتور قومی». فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی ۲۲ (۱۳۹۰)، ۱۵۷-۱۴۳.

- طاهری، سمانه. سیاست کیفری سخت‌گیرانه. چاپ اول. تهران: نشر میزان، ۱۳۹۲.

- عسگری حصن، شهرام، ابراهیم انوشه و نیلوفرالسادات عمرانی. «مفهوم امنیت از منظر تئوری». فصلنامه سپهر سیاست ۱۱ (۱۳۹۶)، ۸۱-۱۰۳.

- فرانکوآس، کاتجا. جهانی‌شدن و جرم. چاپ اول. تهران: انتشارات علمی، ۱۳۹۱.
- فکوهی، ناصر. «خرده‌فرهنگ‌های اقلیتی و سبک زندگی». فصلنامه تحقیقات فرهنگی ۱(۱۳۸۶)، ۱۷۴-۱۴۳.

Doi: 10.7508/ijcr.2008.01.006

- قناد، فاطمه و مسعود اکبری. «امنیت‌گرایی سیاست جنایی». پژوهش حقوق کیفری ۵(۱۸) (۱۳۹۶)، ۶۷-۳۹.

Doi: 10.22054/jclr.2017.7399

کریمی مله، علی و رضا گرشاسبی. «بررسی چرایی پیوستن جنگجویان خارجی به داعش». فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام ۵، ۱ (۱۳۹۴)، ۱۵۵-۱۷۰۹.

Doi: 10.20286/priw-050102

- کونانی، سلمان، علیرضا میرکمالی و دیبا امیرحشمتی. «برهم‌کنش موازین حقوق بشر و سیاست جنایی امنیت‌گرا در افق قواعد حقوق بین‌الملل، با تأملی بر قانون میهن‌پرستی آمریکا». مطالعات بین‌المللی پلیس ۱۱(۱۳۹۱)، ۴۱-۶۳.

- کی‌نیا، مهدی. مبانی جرم‌شناسی. چاپ هشتم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۶.
- لاررز، کریستین. درآمدی بر سیاست جنایی. چاپ نهم. ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی. تهران: نشر میزان، ۱۴۰۰.

- محسنی تبریزی، علیرضا. «کاربرد نظریه‌های مبانی در بساخت اجتماعی امنیت ملی». فصلنامه جامعه‌اطلاعاتی ۲۷ (۱۳۹۶)، ۴۵-۸۷.

- مهدوی‌پور، اعظم و نجمه شهرانی‌ترانی. «امنیتی‌شدن جرم‌شناسی». پژوهشنامه حقوق کیفری ۵(۱) (۱۳۹۳)، ۱۵۵-۱۸۸.

- مندنی، اسلام و محمد آشوری. «تحلیل سیاست جنایی امنیت‌مدار، در پرتو اصل اخلاقی و موازین حقوق بشری». (۱۳۹۷) پژوهش‌های اخلاقی ۹، ۱ (۱۳۹۷)، ۲۰۴-۱۸۳.

- مجیدی، سیدمحمود و فاطمه تاج‌آبادی. «تکنیک‌های جرم‌انگاری امنیت‌مدار در حقوق کیفری ایران». مطالعات فقه و حقوق اسلامی ۲۱ (۱۳۹۸)، ۲۸۹-۳۱۶.

Doi: 10.22075/feqh.2019.18286.2131

- مرادی، مصطفی، فریبا شایگان و منیره نویدنیا. «تبیین جامعه‌شناختی زمینه‌ها و بسترهای محرک پیوستن بیکارجویان به گروه تروریستی داعش». فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام ۸، ۲ (۱۳۹۷)، ۱-۲۱.

- منصورآبادی، عباس و محمدکاظم زارع. «رویکرد امنیت‌گرایی کیفری». آموزه‌های حقوق کیفری رضوی ۱۴ (۱۳۹۶)، ۶۵-۹۰.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و حمید هاشم‌بیگی. دانشنامه جرم‌شناسی. چاپ پنجم. تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۷.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. تقریرات درس جرم‌شناسی، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران، ۱۳۹۱.

نجفی ابرندآبادی، علی حسین. درآمدی بر پژوهش در نظام عدالت کیفری: فرصت‌ها و چالش‌ها در مجموعه مقالات بایسته‌های پژوهش در نظام عدالت کیفری، به اهتمام دفتر آموزش و پژوهش سازمان قضایی نیروهای مسلح، ۱۱-۱۹. تهران: میزان، ۱۳۹۲.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. تقریرات درس جرم‌شناسی (از جرم‌شناسی انتقادی تا جرم‌شناسی امنیتی)، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، ۱۳۹۱، ۲.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. «درآمدی بر جرم‌شناسی انتقادی و گونه‌های آن»، در دانشنامه جرم‌شناسی محکومان، به کوشش عباس شیری. چاپ اول. تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۷.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و هاشم بیگی. دانشنامه جرم‌شناسی. چاپ سوم. تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۳.
- نوبهار، رحیم. «مدل‌شناسی سیاست جنایی اسلام». مجله تحقیقات حقوقی ۶۱ (۱۳۹۲)، ۱۴۷-۱۰۱.
- وسنو، روبرت. جامعه‌شناسی فرهنگ. چاپ سوم. ترجمه مصطفی مهرآیین. تهران: انتشارات گرگدن، ۱۴۰۱.
- وی‌رابرتز، جولیان، لورتا. جی. استالانز، دیوید ایندرما، و مایک هاف. عوام‌گرایی کیفری و افکار عمومی (درس‌هایی از پنج کشور). چاپ اول. ترجمه زینب باقری‌نژاد، سودابه رضوانی، مهدی کاظمی جویباری و هانیه هژبرالساداتی. تهران: میزان، ۱۳۹۲.
- یعقوبی، علی و نسرین سلامی. «مطالعه جرم‌های جوانان در شهر رشت از منظر جرم‌شناسی فرهنگی». مجله مطالعات اجتماعی ایران ۳ (۱۳۹۸)، ۱۲۳-۱۵۹.

Doi: 10.22034/jss.2019.43309

ب) منابع خارجی

- Ferrell, Jeff, Keith Hayward, Wayne Morrison & Mike Persedee. *Cultural Criminology Unleashed*. Great Britain: GlassHouse Press, 2004.
- Ferrell, "Jeff. Culture, Crime, and Cultural Criminology journal of criminal justice and popular crime". *USA* 3(2), (1995), 25-42.
- Ferrel, Jeff, 2009, cultural criminology, Miller, J Mitchell, 21 century criminology, A Reference Handbook), Volume 1, SAGE Publication, UK.
- Torry, William I. "multicultural jurisprudence and the cultural defense" *Journal of Legal Pluralism*, nr. 44(1999): 127-161.